

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY

Department of Theory and Practice of Translation from English

Master Degree Thesis in Translation Studies

under the title: “Identification of English Stable Complexes in Fictional Texts and their Rendering into Ukrainian (Based on OPUS Sub-Corpora Material)”

Group Pa 54-23

School of translation studies

Educational Programme Translation
Studies: Specialized Translation (English
and Second Foreign Language)

Majoring 035 Philology

Anton Tomin Vadimovich

Research supervisor:

Kateryna S. Podsievak

Candidate of Philological Sciences

Associate Professor

Kyiv – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ УСТАЛЕНИХ КОМПЛЕКСІВ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ	8
1.1 Усталені комплекси у сучасній лінгвістиці.	8
1.2 Перекладацькі стратегії і тактики при відтворенні усталених комплексів у сучасному перекладознавстві.....	16
1.3 Усталені комплекси крізь призму художнього дискурсу.	22
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. УСТАЛЕНІ КОМПЛЕКСИ У КОНТЕКСТІ РІЗНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАДИГМ: СТРУКТУРА І СЕМАНТИКА. ...	29
2.1 Усталені комплекси з позиції структурної лінгвістики.	29
2.2 Усталені комплекси з точки зору семантики.	30
2.3 Усталені комплекси у комунікативно-прагматичній лінгвістиці.	33
Висновки до розділу 2	35
РОЗДІЛ 3 ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ УСТАЛЕНИХ КОМПЛЕКСІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА МАТЕРІАЛІ ПІДКОРПУСІВ OPUS.....	37
3.1 Способи пошуку відповідників усталених комплексів у перекладі матеріалів підкорпусів OPUS.	37
3.2 Перекладацькі трансформації при відтворенні англомовних усталених комплексів українською мовою	41
3.3 Кількісне обчислення результатів дослідження усталених комплексів у художньому дискурсі	56
Висновки до розділу 3.....	59
ВИСНОВКИ.....	62

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	65
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	70
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	70
ДОДАТОК	72
РЕЗЮМЕ	93

ВСТУП

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню ідентифікації англійськомовних усталених комплексів у художніх текстах і їх відтворенню українською мовою на матеріалі підкорпусів OPUS. У сучасному інформаційному суспільстві, де збільшується кількість текстового контенту, мовний аналіз та переклад стають важливими завданнями для забезпечення спілкування між різними культурами та мовами. Усталені комплекси є не тільки лінгвістичними, але й культурними об'єктами, відображаючи в собі відтінки національної індивідуальності, історичного контексту та соціокультурного оточення, в якому вони виникають.

Актуальність дослідження полягає у тому, що усталені комплекси є важливою частиною мовного образу, що використовується в художніх творах. Вони містять в собі культурні та мовні особливості, які важливо передати при перекладі текстів. Розуміння ідентифікації цих комплексів та їх відтворення українською мовою є важливим завданням для літературознавців, перекладачів та лінгвістів.

Метою дослідження є аналіз усталених комплексів у художніх англійськомовних текстах і розробка методів їх відтворення українською мовою з використанням матеріалів підкорпусів OPUS.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- Провести аналіз та ідентифікацію англійськомовних усталених комплексів у художніх текстах.
- Вивчити особливості культурного та мовного контексту, в якому вживаються ці комплекси.
- Розглянути методи перекладу та відтворення усталених комплексів в українській мові.

- Розробити практичні рекомендації для перекладачів та літературознавців щодо відтворення англійськомовних усталених комплексів українською мовою.
- Провести ґрунтовну перевірку розроблених методів на конкретних текстах з підкорпусу OPUS.
- Проаналізувати результати роботи та визначити ефективність запропонованих підходів до відтворення усталених комплексів..

Об'єктом дослідження є матеріали, зібрані з підкорпусів OPUS, які представляють собою багатий корпус текстів різних жанрів і стилів, що надає можливість дослідити вживання усталених комплексів у різних контекстах.

Предметом дослідження є ідентифікація та відтворення англійськомовних усталених комплексів у художніх текстах на українську мову.

Методи дослідження включали в себе використання різних методів і підходів: порівняльно-типологічний метод використовувався для виявлення спільних і відмінних ознак усталених комплексів в англійській та українській мовах на когнітивному, структурному, семантичному та прагматичному рівнях, а також для вивчення особливостей їхнього функціонування в мовленні; семантичний та комунікативно-прагматичний аналіз використовувався для встановлення особливостей причинових комплексів в англійськомовних і україномовних текстах; функціональний аналіз допоміг розкрити роль комплексу в мовленні; критичний аналіз наукової літератури був важливим для узагальнення наукових поглядів щодо лінгвістичної природи комплексу; кількісний аналіз використовувався для забезпечення достовірності отриманих результатів дослідження.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути корисні для перекладачів, літературознавців та викладачів англійської мови, які працюють з художніми текстами. Вони допоможуть

покращити якість перекладу та зберегти культурну і мовну специфіку оригінальних текстів.

Апробація. Робота була представлена та обговорена на міжнародній науково-практичній конференції «AD ORBEM PER LINGUAS / ДО СВІТУ ЧЕРЕЗ МОВИ», що відбулася 16-17 травня, 2024 року. За результатами обговорення були опубліковані тези на тему «Крос-культурний аналіз англійських усталених комплексів у художніх текстах» у збірці матеріалів конференції ([URL:https://knlu.edu.ua/news-research/item/783-materialy-mizhnarodnoi-konferentsii-ad-orbem-per-linguas.html](https://knlu.edu.ua/news-research/item/783-materialy-mizhnarodnoi-konferentsii-ad-orbem-per-linguas.html)).

Структура роботи містить вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури, список лексикографічних джерел, список джерел ілюстративного матеріалу, додаток та резюме.

Список використаної літератури містить 61 найменувань, з них 49 іншомовних.

Список лексикографічних джерел містить 4 словників, як електронних, так і друкованих.

Список джерел ілюстративного матеріалу містить 4 найменувань.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ
ВИВЧЕННЯ УСТАЛЕНИХ КОМПЛЕКСІВ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ
У МОВОЗНАВСТВІ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1 Усталені комплекси у сучасній лінгвістиці

Мова, як складна і динамічна система, ґрунтується не лише на своїх структурних компонентах, але й на багатстві її усталених висловів. Усталені комплекси, часто використовувані як синоніми ідіом, колокацій чи фразової мови, становлять захопливий аспект лінгвістичного вивчення. Їх важливість виходить за межі традиційних лінгвістичних досліджень, пронизуючи когнітивні, культурні та комунікативні виміри.

За словами видатного українського лінгвіста Роксолани Зорівчак, усталені комплекси вивчаються як захоплюючий аспект лінгвістичного дослідження. Згідно з цим, вони стають об'єктом уваги для розуміння культурних та комунікативних вимірів мовлення [27: 122].

Загальний термін "усталені комплекси" охоплює множину лінгвістичних конструкцій, кожна з яких має свої унікальні характеристики та наслідки. Наприклад, ідіоми - це образні вислови, значення яких не може бути виведено з буквальної інтерпретації їх окремих компонентів. Колокації, натомість, - це словосполучення, які звичайно співвідносяться між собою, надаючи важливі відомості про лексичні зв'язки та синтаксичні закономірності. Різноманіття у складі усталених комплексів змушують лінгвістів вживати витончений підхід, визнаючи багатогранність цих лінгвістичних структур.

Усталені комплекси викликають виклик для традиційних уявлень про лінгвістичну структуру та комунікацію, відхиляючись від стандартних синтаксичних і семантичних закономірностей. Своєю відхідністю від звичайних

шаблонів ці вислови змушують вчених піддавати сумніву самі засади мови. Вивчення усталених комплексів передбачає відмову від жорстких структур, що традиційно асоціюються з граматиною, відкриваючи можливості для більш гнучкого та контекстозалежного розуміння використання мови.

Одним з ключових аспектів усталених комплексів є континуум фіксації, який варіюється від ідіом з жорсткою структурою до більш гнучких багатослівних одиниць. За дослідженнями Александра Куніна, розуміння ступенів фіксації дозволяє лінгвістам класифікувати та аналізувати ці вислови на основі ступеня їх відхилення від звичайних мовних закономірностей. Цей витончений підхід дозволяє більш точно досліджувати когнітивні процеси, що відбуваються при сприйнятті та створенні усталених комплексів [10: 96].

Усталені комплекси - це не лише лінгвістичні цікавинки; вони є неот'ємною частиною ефективного спілкування. Вивчення того, як ці вирази функціонують у дискурсі, розкриває їхню роль у передачі значення, встановленні контактів та сприянні розумінню. Незалежно від того, чи використовуються вони для риторичного ефекту, гумору чи культурної ідентифікації, усталені комплекси є невід'ємними інструментами в комунікативному репертуарі користувачів мови.

За словами вченого Сергія Олійника, усталені комплекси вивчаються як необхідний елемент для розуміння ефективного спілкування. Він також додає, що це дослідження розкриває роль цих виразів у створенні зв'язку та сприянні взаєморозумінню [9: 74].

Вивчення усталених комплексів виходить за межі лінгвістичного аналізу і охоплює когнітивні виміри. За дослідженнями Александра Річарда, лінгвістика розширює наше розуміння взаємодії між структурами мови та людським розумом, лінгвіст звертає увагу на важливість вивчення когнітивних основ усталених комплексів [21: 164].

Усталені комплекси представляють різноманітний спектр лексичних конструкцій, які відхиляються від звичайних мовних закономірностей. У ядрі цього лінгвістичного явища знаходяться вирази, які устоють проти традиційного синтаксичного та семантичного аналізу. Ідіоми, прислів'я, колокації та багатослівні одиниці разом складають цю розширену категорію, викликаючи неспростовну класифікацію і вимагаючи витонченого аналізу.

Ідіоми, як видатна підгрупа усталених комплексів, ілюструють відхід від буквальної мови. За дослідженнями Фернандо Чітра, ці образні вирази часто ставлять в ступор вивчальників мови, оскільки їхнє значення не може бути виведено з окремих слів, які їх складають. Від "*коні кинути*" до "*ламати лід*", ідіоми вводять в комунікацію колір та жвавість, перетинаючи межі буквального тлумачення і втілюючи творчу сутність мови [40: 34].

Колокації, інший аспект усталених комплексів, освітлюють витончений танець слів у мові. За дослідженнями Анатолія Ніколаєнко, це звичайні пари слів, які вражаюче часто співвідносяться, розкриваючи основні структури лексичних зв'язків, колокації надають непересічні відомості про тонкі відтінки словосполучень, розкриваючи асоціативну природу мови [5: 298].

У широкому панорамі усталених комплексів багатослівні одиниці демонструють ступінь структурної гнучкості. Ідіоми та колокації виявляють вищий рівень фіксації, у той час як багатослівні одиниці охоплюють різноманітні вирази, які мають ступінь пластичності щодо складових елементів. Вивчення цих одиниць розкриває адаптивність усталених комплексів до варіацій, зберігаючи при цьому свої основні значення.

За дослідженнями Сергія Влахова, багатослівні одиниці в усталених комплексах виступають як важливий фактор у збереженні гнучкості та адаптації мови до різноманітних ситуацій [7: 141].

Класифікація усталених комплексів - це витончений процес, який залежить від ступеня фіксації кожного виразу. З одного боку спектру, ідіоми виступають

як бастиони жорсткості, з фіксованими структурами, що відстоюються від змін. Колокації, хоча виявляють звичайні пари, допускають певні варіації. Багатослівні одиниці, більш гнучкі, представляють динамічну категорію, яка розмиває межі між фіксованими та вільними висловами [23: 82].

Серед лексичних тонкощів усталені комплекси мають спільність у своєму функціональному об'єднанні. Незалежно від їхньої конкретної категорії, ці вирази слугують як сполучні лінгвістичні одиниці, сприяючи ефективності та виразності комунікації. Дослідження усталених комплексів виходить за межі їхньої ідіосинкразії, занурюючись у функціональні ролі, які вони відіграють у мові, від підвищення ясності до сприяння риторичному впливу.

Усталені комплекси, глибоко вбудовані в лінгвістичну тканину спільноти, слугують культурними артефактами, які відображають суспільні цінності, норми та історичний контекст. Вивчення їх розкриває багатий взаємозв'язок між мовою та культурою, проливаючи світло на те, як вирази стають емблематичними для спільних досвідів, вірувань та ідентичності в межах даного суспільства.

Усталені комплекси не є ізольованими лінгвістичними структурами, але глибоко переплетені з культурними відтінками. За дослідженнями Раймонда Гібса, ідіоми, прислів'я та розмовні вирази увібрають у себе колективну мудрість, відображаючи історичні наративи, соціальні звичаї та спільні досвіди. Вивчення усталених комплексів відкриває шлях до розуміння етосу та світогляду спільноти [41: 701].

Дослідження усталених комплексів виходить за межі їх лінгвістичних проявів, відправляючись у витончені області когнітивної обробки. Згідно з такими науковцем як Грей Бетані, когнітивна лінгвістика надає лінзу, через яку можна розглядати ментальний текстиль, створений цими висловами, досліджуючи, як вони зберігаються, викликаються та обробляються в складній архітектурі людського розуму [15: 233].

Усталені комплекси - це не просто збірки слів, а цілі ентитети, вбудовані в когнітивну тканину користувачів мови. Когнітивні теорії стверджують, що ці вирази репрезентуються у розумі як єдиноцільні одиниці, а не як сума своїх частин. Це цілісне представлення полегшує вироблення та розуміння мови, надаючи когнітивну ярлик, що дозволяє швидку комунікацію та тлумачення [40: 52].

Центральною для когнітивних основ усталених комплексів є роль механізмів пам'яті та відновлення. Згідно з дослідженнями Сергія Влахова, ці вислови, часто глибоко врізані в довгострокову пам'ять, демонструють вражаючу стійкість до розбору. При їх зустрічі вони відновлюються як цілісні одиниці, обходячи необхідність в реальному часі аналізу окремих компонентів. Ця когнітивна ефективність сприяє плавності використання мови.

Когнітивна ефективність усталених комплексів підкреслюється їх впливом на швидкість обробки та когнітивне навантаження. За новими дослідженнями, на відміну від конструювання значення з нуля, обробка усталених комплексів вимагає менше когнітивних зусиль. Ця ефективність особливо помітна в реальному часі комунікації, де можливість швидкого доступу та використання відомих виразів сприяє плинності та природності використання мови.

Когнітивні основи усталених комплексів тісно пов'язані з ефектами знайомості та частоти. Згідно з новими науковцями, вирази, які часто зустрічаються, закріплюються в пам'яті, що призводить до підвищеної знайомості. Ця знайомість, в свою чергу, сприяє легкості обробки цих виразів. Взаємозв'язок між частотою зустрічі та когнітивною обробкою проливає світло на динаміку вивчення та використання мови.

Досягнення в нейролінгвістиці надають відомості про нейральні кореляти обробки усталених комплексів. Згідно з Александром Річардом, дослідження нейроімеджингу розкривають відмінні патерни активації мозку, пов'язані з визнанням та виробленням усталених комплексів. Ці висновки підкреслюють

нейропластичність, яка лежить в основі обробки мови, підкреслюючи взаємозв'язок між мовним та когнітивними системами [26: 121].

Когнітивні основи усталених комплексів створюють міст між мовою та думкою. Цілісне представлення цих виразів узгоджується з перспективою втіленої когніції, яка стверджує, що мова нерозривно пов'язана з сенсорними та моторними досвідами. Вивчення того, як усталені комплекси втілюють концептуальні метафори та метонімії, збагачує наше розуміння втіленої природи мовного вираження.

Деякі усталені комплекси несуть історичні ехо, включаючи в себе моменти значущості чи перевороту. Прислів'я, наприклад, можуть узагальнювати мудрість, отриману з минулих подій, надаючи вічні відомості про подолання викликів життя. Аналіз цих виразів створює лінгвістичний часовий капсул, яка дозволяє вченим відстежувати еволюцію думок та соціальних норм протягом поколінь.

Вплив усталених комплексів виходить за межі культурних обмежень, впливаючи на міжкультурну комунікацію. Розуміння культурних конотацій конкретних висловів є ключовим для ефективного міжкультурного діалогу. Неправильне тлумачення ідіом або розмовних висловів може призводити до непорозумінь, підкреслюючи важливість культурної чутливості у глобалізованому світі.

Усталені комплекси сприяють формуванню та вираженню індивідуальної та колективної ідентичності. Лінгвістичні вирази, характерні для певної спільноти, сприяють відчуттю приналежності та спільної ідентичності серед її членів. Збереження та використання цих висловів стає емблемою культурної гордості, підсилюючи колективний відчуття самовизначення [9: 194].

Мова, закодована в усталених комплексах, часто відображає суспільні цінності та норми. Вирази, що сприяють співпраці, стійкості чи комунітарній гармонії, підкреслюють ідеали, дорогі спільноті. Навпаки, відсутність або

трансформація певних висловів може сигналізувати про зміни у суспільних уявленнях або виникнення нових культурних парадигм.

Дослідження усталених комплексів дозволяє отримати уявлення про лінгвістичну еволюцію і зміну в суспільстві. Мова є динамічною, і усталені комплекси розкривають відблиски лінгвістичних зрушень, введення нових виразів чи вихід звідатних ідіом. Відстеження цих лінгвістичних змін розкриває адаптивність мови до суспільних трансформацій.

Усталені комплекси не обмежуються повсякденним спілкуванням; вони пронизують літературу, мистецтво та творчий вираз. Письменники та митці часто використовують багатство ідіоматичної мови для виклику емоцій, передачі культурних відтінків або надання соціальних коментарів. Аналіз усталених комплексів у творчих роботах розширює наше розуміння їхньої ролі в формуванні культурних наративів [35: 241].

За словами І.В. Корунця [18: 448], існують три типи усталених комплексів:

1. Комплексні сполучення (комбінації) - (частково мотивовані):

meet the demand - відповідати вимозі;

come off a poor second - виявитися на другому місці;

take something for granted - вважати щось само собою зрозумілим.

2. Комплексне злиття (не мотивоване):

come a cropper - потрапити в біду;

at sixes and sevens - в розгубленні або непогодженості;

neck and crop - цілковито, абсолютно, повністю.

3. Комплексні одиниці (чітко мотивовані):

ride the high horse - вести себе у вищезазначений, високомудрий спосіб.

Зображення ґрунтується на особі, яка сідає на такого високого коня, що вона дивиться зверху на інших;

a fish out of water - людина, яка знаходиться незручно поза своїм звичним чи відповідним середовищем;

to lose one's head - бути втраченим, не знати, що робити або бути поза розумом.

Слід зазначити, що ця класифікація вважається застарілою.

Тематична чи етимологічна класифікація усталених комплексів Л.П. Сміта [1: 63]. Ця класифікація є найдавнішою і іноді називається етимологічною, де ідіоми класифікуються за їхнім походженням, де походження вказує на певну область людської діяльності, природного життя або природних явищ.

Принцип структурної класифікації приватних одиниць базується на тому, що комплексні одиниці виконують ту ж саму синтаксичну функцію, що й слова.

1. Прикметникові (нервовий як кіт; абсолютно новий).

2. Інтер'єкційні (О господи! Боже мій!).

3. Дієслівні (хапатися за своє життя).

4. Прислівникові (заради кохання чи грошей).

5. Іменникові (собаче життя; тяганина).

Концепція І.В. Корунця [18; 449] щодо усталених комплексів:

За класифікацією І.В. Корунця, усталені комплексні одиниці поділяються в залежності від функції, яку вони виконують у розмові. Також їх поділяють на наступні категорії в залежності від їх функції в комунікації, визначеної їх структурними та семантичними особливостями.

1. Номінативно-комунікативні усталені комплекси:

Ця група - це дієслівні словосполучення, які перетворюються на речення, коли дієслово вживається у пасивному стані.

2. Номінативні усталені комплекси:

Ця група представлена словосполученнями, включаючи ті з одним значущим словом, і координативні фрази. До групи також відносяться словосполучення з предикативною структурою та предикативні фрази.

3. Комунікативні усталені комплекси:

Представлені прислів'ями і приказками.

4. Комплексні одиниці:

Сюди входять комплексні одиниці, які не є номінативними або комунікативними, включаючи інтер'єкційні словосполучення.

5. Формальна та функціональна класифікація:

- 1. Іменникові фрази** (Корінь біди).
- 2. Прислівникові фрази** (Від голови до ніг).
- 3. Прикметникові фрази** (На вагу золота).
- 4. Дієслівні фрази** (Виступати з найкращого боку).
- 5. Кон'юнкційні фрази** (З іншого боку).
- 6. Прийменникові фрази** (Впродовж).
- 7. Інтер'єкційні фрази** (Щож, ніколи!).

1.2 Перекладацькі стратегії і тактики при відтворенні усталених комплексів у сучасному перекладознавстві

Термін "усталені комплекси" загалом розуміються як окремий розділ лінгвістики, що вивчає стійкі вирази, які характеризуються певним зсувом у значенні. Слід зазначити, що фразеологія — це галузь лексикології, яка займається вивченням фраз зі стійкою структурою та переносним значенням, це наука про словосполучення, тобто про стійкі поєднання слів з складною семантикою, що не генеруються структурно-семантичними моделями, які породжують варіантні поєднання. [18: 308]

Усталені комплекси - це свого роду культура, національний звичай, упередження, традиція або історична пам'ять. Реторика може збагатити мову людей. За допомогою слів люди можуть відчутти багатство країни і її культури, а також багатство її мови. Крім того, це найбарвистіший і демократичний розділ лексики. Недостатнє вивчення та розуміння комплексів може призвести до непорозумінь між людьми.

Термін "усталений комплекс" передбачає стабільність вислову та його лексичних компонентів і граматичної структури. Термін "ідіома" означає, що основні риси лінгвістичної одиниці є ідіоматичними або чистими. [2: 121]

Однак у лінгвістиці серед американських або британських вчених немає особливого напрямку, що вивчає усталені комплекси. Цей термін має стилістичне значення.

Важливими рисами усталених комплексів є:

- 1. Ідіоматичність;**
- 2. Репродуктивність;**
- 3. Відсутність семантичної мотивації;**
- 4. Лексична та граматична стабільність.**

Стабільність є фундаментальною властивістю усталеного комплексу. Немає вільної варіації у використанні знаків пунктуації або варіації в різноманітності граматичних структур.

Стабільність усталених комплексів базується на наступному:

- 1. Стабільність значення;**
- 2. Стабільність використання;**
- 3. Синтаксична стабільність;**
- 4. Лексична стабільність;**
- 5. Рима та образність.**

Ідіоматичність означає, що значення всього усталеного комплексу не збігається зі значенням його частин. [5; 492]

Однією з ключових труднощів у перекладі стосується використання пунктуації, особливо коли йдеться про переклад лексики у художніх текстах. Це питання було вивчене багатьма експертами, такими як В.П. Жуков, О.О. Борисов, І.В. Корунець та інші. Воно є досить складним через те, що для точного перекладу усталених комплексів перекладач повинен враховувати їх природу,

узгоджуючи метафоричні, візуальні, емоційні, стилістичні, етнічні та національні елементи.

Ідіома або усталена одиниця — це структурно, лексично і семантично стійка фраза чи речення, яке не можна розібрати на суму його складових частин. Її метафоричний характер відрізняється від структурно ідентичних вільних комбінацій. Наприклад, "*red tape*" (вільна комбінація слів) - "червона стрічка", а "*red tape*" (ідіома) - "канцелярський формалізм" чи "бюрократизм". Аналогічно, "*Play with fire*" може бути вільною комбінацією слів "гратися з вогнем", або ідіоматичною фразою "наражатися на небезпеку" [18: 194].

Переклад усталених комплексів є надзвичайно складним завданням, оскільки воно включає в себе визначення стандартів фраз, що може бути важким через їх відносну вільність і нестійкість. Етнічна специфічність також ускладнює цей процес, а перекладач повинен уникати локалізації тексту для передачі етнічних особливостей. Додатковими труднощами є емоційне насичення виразу, що може змінюватися від мови до мови, і необхідність знаходження найбільш адекватного перекладу в конкретному контексті [18:197].

Згідно з С.І. Влаховим [7: 343], експерти виділяють два основних методи перекладу усталених комплексів:

1. Пошук еквіваленту.

Оптимальний спосіб перекладу комплексів — використання відповідних слів і фраз цільової мови для забезпечення не лише передачі змісту, але й відтворення образу та виразності англійського висловлення. З урахуванням різних світоглядів та культур носіїв англійської та української, кількість ідеальних еквівалентів відносно невелика ("*make black white*" – робити чорне білим; "*an old dog will learn no new tricks*" – старого пса новим фокусам не навчиш; "*there is no smoke without fire*" – немає диму без вогню). Часткові еквіваленти часто використовуються у перекладі, передаючи значення фрази за допомогою висловів з схожою структурою та лексичним складом ("*make one*

turn-ing rave" – примусити когось перевернутися в труні; "to promise wonders, to promise the moon" – обіцяти золоті гори; "*to buy pig in a poke*" – купити kota в мішку).

2. Пошук аналогів.

Є дуже мало метафоричних фраз, які відповідають змісту та образам англійської мови і рідної мови. Набагато частіше перекладачам доводиться використовувати українські фрази, які мають схожий зміст на англійські, але ґрунтуються на різних образах ("*absence makes the heart grow fonder*" – відстань посилює почуття; "*ill news travels fast*" – погані вісті не лежать на місці; "*a friend in need is a friend indeed*" – при горі та в лиху годину пізнаєш вірну людину).

3. Буквальний переклад.

Іноді перекладачі намагаються зберегти оригінальний образ та перекладати фрази, для яких немає еквіваленту в оригінальній мові аналогічно, буквально використовуючи транслюваний образ. Цей метод може бути використаний, коли результат виразу легко розуміється українськими читачами і не створює враження, що він не відповідає загальноновизнаним українським стандартам ("*one swallow does not make a summer*" – одна ластівка не робить літа; "*do the business*" – робити діло). Тим не менше, цей метод є дуже важливим, оскільки він дозволяє виразам ідей з інших етнічних груп зберігати свою специфіку.

4. Описовий переклад.

Якщо англійського висловлення не існує в оригінальній мові, прямий переклад може бути хаотичним. У такому випадку перекладач повинен припинити відтворювати образ і перекладати описово, пояснюючи зміст виразної одиниці вільною комбінацією слів ("*one man's meat is another man's poison*" – про смаки не сперечаються; "*make two bites of the cherry*" – ділитися чимось дуже малим).

5. Контекстуальна заміна.

Заміни, залежні від контексту у перекладі, означають, що перекладач намагається знайти слово чи фразу українською, яке не має того ж самого значення, що й англійське слово чи фраза, але передає їхній зміст у даному контексті достатньо точно ("*you never know what you can do till you try*" – очі бояться, а руки роблять; "*dog does not eat dog*" – собака собаці хвоста не відкусить; "*let well alone*" – не буди лихо, поки воно спить).

Серед інших методів перекладу популярні калька та пошук контекстуального відповідника.

Згідно з І.В. Корунцем [19: 386], існує кілька способів вираження ідіоматичних фраз.

1. Вибір абсолютного та ідеального еквівалента.

Це метод, в якому всі елементи усталеного комплексу безпосередньо відображені у перекладі. Ці елементи включають у себе всі концептуальні та лексично-функціональні елементи, які сприяють лексичному значенню фрази. Основний образ (фігуративний), виразний та фігуративний зміст (конотація) ідіоми також створюються концептуальними елементами. У перекладі комплексів, коли вони походять з одного джерела в обох мовах, переклад виконується за допомогою еквівалентів. У англійській мові є кілька абсолютних еквівалентів, які походять з сучасної літератури і історії: *time is money* - час — гроші; *self-made man* - людина, що сама проклала собі шлях у житті; *my house is my castle* - мій дім — моя фортеця; *in the state of Denmark* - не все гаразд у Данському королівстві, і т. д.

2. Вибір близьких еквівалентів для перекладу усталених комплексів у відміну від абсолютної еквівалентності.

Існують випадки, коли комплекс чи речення, що походять з одного джерела в обох мовах, відрізняється в цільовій мові за одним чи кількома компонентами. Наприклад, *baker's/printer's dozen* - чортова дюжина; *the devil is not so black as he is painted* - не такий чорт страшний, як його малюють; *a lot of*

water had flown/run under the bridge - багато води сплигло відтоді; *love is the mother of love* - любов породжує любов.

3. Переклад за допомогою вибору аналогій ідіоматичного характеру.

Багато англійських усталених комплексів та ідіоматичних висловлювань мають однакове значення в українській мові. У деяких випадках такі вислови мають дуже близьке значення (метафізичне значення) між англійською та українською. До них в англійській та українській мовах входять прислів'я, ідіоми, а також так звані стандартні та фіксовані синоніми: *he that mischief hatches mischief catches* - хто іншим лиха бажає, сам лихо має/хто іншим яму копає, сам у неї потрапляє; *to have the ready tongue* - за словом у кишеню не лізти; *to keep body and sole* - годе жити надголодь/насилу зводити кінці з кінцями; *like mistress, like maid* - яблуко від яблуні недалеко падає.

4. Переклад усталених комплексів за вибором найближчих синонімів.

Деякі ідіоматичні та усталені комплекси є унікальними за своїми складовими, або їх комбінація формує унікальну виразність чи образ їхніх складових, навіть на національному рівні. Ці вислови мають приховані значення, багато з яких не є достатньо очевидними для розуміння іноземцями, не існує правильного аналога фрази в одиниці цільової мови. Таким чином, їхні лексичні значення можуть бути виражені лише приблизними аналогіями чи поясненнями. Ця аналогія має мало спільного з оригінальним мовним виразом, але може бути виразом, не менш точним, ніж оригінальний варіант: *kind words butter no parsnips* годувати байками солов'я; *to lose one's breath* кидати слова на вітер.

5. Описовий переклад усталених комплексів.

Деякі ідіоми та ідіоматичні вирази можуть бути перекладені лише описово. Цей метод називається описовим перекладом. Існують кілька способів, які можуть бути використані для їх перекладу:

— за допомогою одного слова: *out of a clear blue of the sky* раптом, зненацька; *to pall and peel* грабувати/оббирати; *poor fish* йолоп, нікчема; *red blood* відвага, хоробрість; *to sell smoke* підманювати.

— за допомогою вільних комбінацій слів: *to run amok* нападати зненацька на першу-ліпшу людину; *school miss* соромлива, недосвідчена дівчина; *to sell someone short* недооцінювати когось.

— передається у реченні чи більш довгому поясненні: *a wet blanket* людина або обставина, що розхолоджує; *well day* день, коли у хворого не погіршувався стан здоров'я; *wise behind* млявий, що погано міркує.

Отже, деякі усталені комплекси легко перекладаються, тоді як інші можуть бути складною задачею для перекладача. Слід зазначити, що важливо враховувати характер комплексу, його літературні, розмовні та історичні аспекти.

1.3 Усталені комплекси крізь призму художнього дискурсу

Для визначення художнього дискурсу спершу необхідно уточнити зміст концепції дискурсу, яка сьогодні досить популярна, але інтерпретується різними способами.

У нашому дослідженні ми прихилиємося до точки зору Аллана Партінгтона, який описує дискурс як багатовимірну когнітивно-комунікативну лінгвістичну систему гештальт, що визначається поєднанням трьох аспектів: формування ідей і вірувань (когнітивний аспект), взаємодія комунікаторів у певних соціокультурних контекстах / ситуаціях (соціопрагматичний аспект) і використання засобів, вербальних та невербальних (лінгвістичний аспект). [31: 107]

Важливою є твердження, що дискурс має інтерактивний характер, він виникає як взаємодія, спільне конструювання значень; таке конструювання має

цільовий, регулятивний, тобто стратегічний характер, оскільки в будь-якому акті вербального спілкування комуніканти мають певні цілі, які контролюють їхню діяльність, і дискурсивна стратегія виступає як інструмент досягнення таких цілей чи інструмент регулювання. Надаючи пріоритет когнітивним та соціопрагматичним факторам, дослідники водночас підкреслюють важливість вербального компоненту дискурсу, його єдиного компонента, що має безпосереднє матеріальне втілення, цей компонент може бути представлений текстом, його частиною, фрагментом і т. д. [10: 243]

Окрім визначення дискурсу як загального поняття, увагу лінгвістів привертають його різні типи і види, включаючи художній дискурс, який отримує наступні визначення [8: 211]:

1. Художній дискурс, втілений у літературному тексті, створює світ, що містить певний зміст, відчуття, вираження, і його обов'язковими компонентами є цілісність його сприйняття читачем; дискурс художнього твору не лише є основою, фундаментом, фоном, він діє як стиль мислення та мова автора, яку він вкладає в персонажів твору;

2. Художній дискурс — це сукупність творів мистецтва (текстів), створених внаслідок взаємодії цілей та намірів автора, різних можливих реакцій читача, а також текст, який відображає текст художнього твору в просторі семіосфери - набору знакових систем, використовуваних людиною: текст, мова і культура взагалі;

3. Художній дискурс — це дискурс літературного тексту, де останній є уявною картинкою реальності; образ, створений автором; той, що чітко відображає світогляд і погляди автора, його досвід і знання;

4. Художній дискурс, як і інші, має культурне визначення, "він має латентні і реальні площини існування / функціонування, що проявляється, зокрема, як незакріплене вдосконалення, написання твору, його впровадження в колективне або індивідуальне читання чи акторське виконання. Ці плани

визначають основи художньої комунікації, які, в свою чергу, передбачають методи суб'єктивного або об'єктивного напрямку в створенні художньої реальності, керівництво викладача, втілене в "образі автора", функцію та роль адресатів і т. д. Суб'єкт художнього повідомлення існує в умовно реальному або уявному світі уявлення автора та його адресата, фундаментальна різниця між художнім дискурсом і повсякденним і іншими культурно визначеними дискурсами полягає, передусім, в його цільовому вторинному характері щодо первинних жанрів мовлення і, за друге, в його фундаментальній здатності створювати багаторівневу структуру значень на основі перетворення певних інших механізмів визначення;

5. Художній дискурс — це комунікативний акт, головна характеристика якого полягає в спробі письменника впливати на внутрішній духовний простір читача, його систему цінностей, вірувань, переконань і прагнень за допомогою своєї роботи з метою їх зміни.

У художньому дискурсі усталені комплекси часто відображають культурні відтінки та жанр-специфічні конвенції. Деякі вирази можуть бути закорінені в світі, який будує автор, надаючи мовний контекст, що взаємодіє з налаштуванням. Наприклад, жанри фентезі можуть використовувати застарілу чи вигадану мову, щоб створити відчуття іншопланетності.

Автори використовують усталені комплекси для встановлення та розрізнення персонажів. Постійне використання конкретних виразів персонажем може стати частиною його ідентичності, формуючи сприйняття читача. Це може включати розмовні вирази, фрази-лозунги чи навіть унікальні мовні звороти, які сприяють глибині персонажа [6: 121].

Зрозуміло, що усталені комплекси сприяють створенню світу через створення мовного середовища, що поглиблює читача в вигаданий світ. Чи то майбутній жаргон у науковій фантастиці, чи середньовічна мова у фентезі, ці

вислови прив'язують наратив до конкретного часу і місця, підсилюючи враження читача [11: 233].

Вибір усталених комплексів може значно впливати на тон і атмосферу вигаданої роботи. Романтичні фрази можуть викликати тепло та емоції, тоді як вислови, пов'язані з таємницею, можуть створювати напруження. Автори стратегічно обирають ці вирази, щоб вони відповідали задуманому настрою, керуючи емоційною реакцією читача на наратив.

Крім того, усталені комплекси можуть служити як навігаційний клей, надаючи сплетеності та структурі оповідання. Повторювані мотиви або вислови діють як літературні вказівники, керуючи читачами через наративний лік. Ця сплетеність покращує загальний рух оповіді і допомагає закріпити ключові теми [24: 196].

Крім того, читачі часто мають очікування від певних жанрів, і влучні комплекси можуть або відповідати цим очікуванням, або відхилятися від них. Розумне використання знайомих виразів може залучити читачів, використовуючи їхню обізнаність з жанром, тоді як неочікувані оберти на традиційних висловах можуть додати свіжість і інтригу [24: 199].

Слід зауважити, що ритмічна якість усталених комплексів може впливати на темп оповіді. Автори використовують ці мовні елементи для контролю за ходом діалогів та наративу, створюючи каденцію, що покращує загальний враження від читання. Ця ритмічна якість особливо важлива в жанрах, де темп є ключовим елементом, таких як трилери чи поезія.

Усталені комплекси також використовують когнітивні процеси, допомагаючи утриманню та відтворенню пам'яті. Коли читачі натрапляють на повторювані вислови, це підсилює важливі елементи сюжету та може покращувати загальне розуміння складних сюжетів чи розвитку персонажів, часто співпрацюючи з мітками діалогів та описами персонажів. Ретельне впровадження цих елементів створює багатогранну наративну структуру, яка

виходить за межі простих словесних висловів, включаючи невербальні сигнали та візуальні образи для збагачення враження читача [27: 164].

В спекулятивній літературі, зокрема, усталені комплекси можуть сприяти еволюції мови в межах вигаданого універсуму. Слова та вирази можуть отримувати нові значення або адаптуватися до унікальних умов світу, відображаючи зміни в суспільстві, технології чи культурних нормах [27: 166].

Висновки до розділу 1

Звертаючи увагу на безліч поглядів вчених на тему усталених комплексів та провівши велику кількість паралелей, ми можемо наголосити на наступному:

1. Усталені комплекси виконують важливі функції в мові та культурі, стаючи сполучними лінгвістичними одиницями, які сприяють ефективності та виразності комунікації. Вони є культурними артефактами, відображаючи суспільні цінності, норми та історичний контекст.

Глибоко вбудовані в лінгвістичну тканину, усталені комплекси виражають колективну мудрість та історичні наративи, відтінюючи культурні аспекти. Когнітивно цілісні, вони сприяють швидкій обробці та мінімізації когнітивного зусилля.

Дослідження нейроімеджингу вказує на відмінні патерни активації мозку при використанні усталених комплексів. У творчості та літературі вони використовуються для виклику емоцій, передачі культурних відтінків та соціальних коментарів.

Існує різноманітна класифікація усталених комплексів за структурою, функцією та тематикою. Це може включати комплексні сполучення, комплексне злиття, комплексні одиниці тощо.

Усталені комплекси також сприяють формуванню і вираженню індивідуальної та колективної ідентичності, що робить їх емблемою культурної

гордості. Лінгвістично вони відображають суспільні цінності та норми, а їх дослідження дозволяє відслідковувати лінгвістичну еволюцію та зміну в суспільстві. Отже, усталені комплекси виступають як ключовий елемент не лише в структурі мови, але й в формуванні культурних, когнітивних та ідентичних аспектів.

2. Також ми розглянули, що у контексті лінгвістики та фразеології, термін "усталені комплекси" визначається як стійкі вирази, що мають певний зсув у значенні, і їх вивчення є важливою складовою лексикології. Фразеологія, у свою чергу, досліджує фрази зі стійкою структурою та переносним значенням, визначаючи їх як науку про словосполучення з складною семантикою.

Усталені комплекси виступають як важливий аспект культури, національних звичаїв та мовної спадщини. З їхньою допомогою мова стає багатшою та виразнішою, передаючи не лише конкретне значення, але й культурні відтінки. Вивчення цих комплексів виявляється ключовим уникненням непорозумінь та збереженню точності під час перекладу.

Зазначені основні риси усталених комплексів, такі як ідіоматичність, репродуктивність, відсутність семантичної мотивації, лексична та граматична стабільність, визначають їхню фундаментальність. Ідіоматичність, яка передбачає невідповідність значень усього комплексу та його частин, робить їх виразними та неперекладними буквально.

З перекладацької перспективи, виникають різні методи вираження ідіоматичних фраз у цільовій мові. Від вибору абсолютного еквівалента до використання аналогій та описового перекладу, кожен метод має свої відмінності та вимагає уважного підходу в залежності від конкретного виразу.

Зокрема, важливо враховувати контекстуальні особливості, літературні та історичні аспекти при виборі методу перекладу. Подолання труднощів у передачі емоційного навантаження, а також уникання втрати семантичних нюансів, стає важливим завданням для перекладача, отже, вивчення та переклад усталених

комплексів відкриває перед мовознавцями та перекладачами широкий простір для досліджень, вимагаючи не лише мовної компетентності, але і глибокого розуміння культурних та історичних відмінностей.

3. Ми також зрозуміли, що художній дискурс як ментально-комунікативну взаємодію адресанта (автора твору) і адресата (потенційного читача), яка відбувається в певному історико-культурному та соціальному контексті, ґрунтується на ідеях, віруваннях та світоглядних орієнтаціях автора-адресанта, має на меті регулювання ідей, вірувань, світоглядних орієнтацій читача-адресата і матеріалізується у формі текстів художніх творів, відкритий набір яких, формує вербальний план художнього дискурсу.

Також, не мале значення має і використання усталених комплексів у художньому дискурсі, що є витонченим та цільовим інструментом, який виходить за межі простих лінгвістичних виборів. Вони служать динамічним елементом, формуючи персонажів, світи та саму тканину оповідання. Слід зазначити, що ефективність усталених комплексів полягає в їх впровадженні в наративний світ, збагачуючи залучення читача в вигаданий світ.

РОЗДІЛ 2.

УСТАЛЕНІ КОМПЛЕКСИ У КОНТЕКСТІ РІЗНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАДИГМ: СТРУКТУРА І СЕМАНТИКА

2.1 Усталені комплекси з позиції структурної лінгвістики

Усталені комплекси — це вирази, які утворилися в результаті довготривалого вживання, втрати первинного значення компонентів і набуття нового, властивого цьому виразу значення. У структурній лінгвістиці фразеологізми розглядаються як структурні одиниці мови, і вивчаються їхній будовою та синтаксичними властивостями [50: 211].

У структурній лінгвістиці досліджується структурна організація, функціональна специфіка, взаємодія компонентів, внутрішній порядок в реченні і так далі.

Усталені комплекси мають свою унікальну структуру, що виникає внаслідок поєднання слів у певному порядку. Ця структура може включати в себе різні морфологічні та синтаксичні елементи, також, Усталені комплекси часто мають функціональну специфіку, яка виражається у їхньому значенні та призначенні.

Наприклад, фразеологізм "бити в гребінь" може використовуватися для вираження обурення або невдоволення [9: 94].

Одна з ключових рис усталених комплексів — це те, що їхні компоненти стають невіддільними від їхнього загального значення. Змінюючи чи вилучаючи один з компонентів, ми втрачаємо характерне для фразеологізму значення, більш того, усталені комплекси часто виявляють стійкість форми, що означає, що їхні складові елементи залишаються незмінними навіть у різних контекстах. Наприклад, "брати за слово" форма "за слово" залишається незмінною незалежно від контексту.

Усталені комплекси, вивчаючись з точки зору структурної лінгвістики, демонструють певні морфологічні та синтаксичні особливості. З морфологічного погляду, усталені комплекси складаються з різних морфологічних категорій, таких як дієслова, іменники та прикметники.

Щодо синтаксичних особливостей, важливими є порядок слів та їхня синтаксична структура. Змінюючи порядок компонентів, можна втратити фразеологічне значення.

Наприклад, "мити руки" та "руки мити" можуть мати різне значення. Варто зауважити, що синтаксична структура усталених комплексів може бути стійкою та залишатися незмінною в різних контекстах, а взаємодія компонентів може визначати унікальне значення виразу.

Наприклад, у фразеологізмі "летіти в хмарах" синтаксична взаємодія слів створює значення "втрати контакту з реальністю" [8: 171].

Таким чином, вивчення морфологічних та синтаксичних аспектів усталених комплексів допомагає краще розуміти, як вони функціонують у мові, та як їхні структурні елементи взаємодіють для створення конкретного семантичного значення, а також, вивчення усталених комплексів з точки зору структурної лінгвістики допомагає розкрити особливості їхньої будови, синтаксичної ролі в реченні та взаємодії між компонентами для створення унікального значення.

2.2 Усталені комплекси з точки зору семантики

Якщо є одна центральна область вивчення усталених комплексів, то це семантика. У семантиці природної мови принцип композиційності є основою побудови значення. В усталених комплексах, навпаки, відсутність композиційності справді взагалі вважалось суттєвою властивістю ідіом та добрим показником ідіоматичності [17: 64]. Розглянемо наступні приклади з

Корпусу сучасної англійської мови (СОСА), який є практично найбільшим корпусом англійської, який доступний в теперішній час:

Підходи до розуміння мови завжди віддавали перевагу прямому та переносному дихотомію [24:199]. Александр Річард [24: 211] стверджує, що опис та пояснення того, чи пов'язані і яким чином буквальний та переносний рівні значень, є однією з основних семантичних проблем в усталених комплексах. Як зазначає Сінклер [34:191], корпусна лінгвістика досить добре справляється з цим фактом, оскільки її методологія заснована на контекстуальній теорії значення; з теоретичною, філософською, когнітивною і психолінгвістикою справи трохи гірші, оскільки вони вважають контекст другорядним. Одне відносно недавнє вирішення цієї проблеми було запропоновано Кові [35: 212] у формі гіпотези градуїрованої значимості, згідно з якою значення є суттєвим за умови, що воно стало частиною ментального лексикону.

Отже, найбільш важливе припущення, зроблене Сінклером, полягає в тому, що помітна (наприклад, конвенційна) інтерпретація має безумовний пріоритет над менш помітною (наприклад, новою) інтерпретацією: істотне значення слова чи висловлювання завжди активізовано. Це твердження діаметрально протилежне традиційній прагматичній моделі, яка надає пріоритет активації буквального значення, на відміну від небуквального значення. Звідси випливає, що в гіпотезі градуїрованої значимості образне/буквальне поділ поступається місцем поділу на явне/невиражене [34: 201].

В одній із недавніх спроб перевірити гіпотезу градуїрованої значущості у дослідженні обробки ідіоматичного мовлення виявили докази переваги буквальної значущості, хоч і не послідовні, у білінгвів з домінуванням іспанської мови порівняно з білінгвами з домінуванням англійської мови. Аналогічним чином, гіпотеза градуїрованої значущості виявилася лише частково сумісною з білінгвами, в яких домінує англійська мова, показуючи, що переносні значення ідіом іноді активуються легше, ніж буквальні.

Теоретичні підходи приділяють особливу увагу такому вторинному смислового виміру, як конотація. Конотації – це стосунки, асоціації та неописові значення мовця, що надаються слову чи фразі, наприклад: рука передбачає акт надання допомоги, контролю, участі, доступності, безпосередньої близькості, відповідальності тощо. У зв'язку з цим семантика фразеологізму розглядалася як з кількох компонентів: денотативного, граматичного, емотивного, стилістичного, культурологічного тощо. Замість цього дослідження, натхненні корпусом, наводять докази на користь концепції семантичної просодії, особливо в роботах Партінгтона [31: 164].

Простіше кажучи, семантична просодія означає (позитивну/негативну конотацію, а також складніші настановні конотації, що стосуються як окремі слова, і більші смислові одиниці, такі як фрази) [31: 169]. Семантичні просодії *sit through, undergo, budge, persistence/persistent, break out, outbreak, end up, cause, fuel, true feelings* і так далі, були одними з найчастіших широко обговорюється в літературі. Саме на тлі корпусних досліджень у галузі фразеології Партінгтон [31: 171], наприклад, досліджував семантику конструкцій ADVI, наприклад, *again and again and over and over*. Грунтуючись на історичних та синхронних даних корпусу, вони виявили, що такі комбінації згодом мають тенденцію створювати негативні семантичні просодії.

Подібним чином Партінгтон і його колеги помітили, наприклад, що, як впливає з корпусу газети *SiBol*, слово *orchestrate*, хоч і має позитивне значення *combine harmoniously like instruments in an orchestra*, на перший погляд має тенденцію до розвитку у дискурсі вкрай негативні семантичні просодії, тобто *covert, secretive engineering of something apparently spontaneous for strategic purposes*. Тісно пов'язаною з семантичною просодією, але абсолютно відмінною від неї є концепція семантичної асоціації. За своєю суттю семантична асоціація існує, коли слово чи послідовність слів асоціюються у свідомості користувача

мови з семантичним набором чи класом, деякі члени якого також є локатами для цього користувача.

Наприклад, Крофт досліджував переплетення семантичної просодії та семантичних асоціацій, розглядаючи дієслова йти, приходити та бігти. У випадку з дієсловом *go* було виявлено, що його образотворче вживання в основному повідомляє про несподівані стани, пов'язані з суб'єктом, які часто сприймаються як нейтральні, тоді як допоміжні вживання *go* можуть привертати негативний зміст [36: 99].

2.3 Усталені комплекси у комунікативно-прагматичній лінгвістиці

Короткий огляд основних напрямів прагматичних досліджень у пошуках усталених комплексів, не кажучи вже про формульні, описує мову як майже безплідну. Як і властиво будь-якій моделі прагматики з іншого боку, яка фокусується на перспективі того, що сказано — на тому, що виражено, вона віддасть перевагу ігноруванню усталених одиниць будь-якого виду. Але змінюється ситуація з твердженням Сінклера [34: 146], що корпусні тексти складають майже 50% мови.

З усіх областей прагматика та використання підходу на основі вживання виявилися здатними вивести усталені комплекси на передній план прагматики. Для Інтеркультурної прагматики усталені комплекси є невід'ємною частиною прагматичної компетенції, відображенням носійської поведінки і часто виражає культурні цінності, соціальні очікування та ставлення носія [46: 214].

Важливо звернути увагу, що легко впізнавані ідіоми, такі як *"to drive a wedge"*, *"couldn't care less"*, *"on the same page"*, формули мовлення, такі як *"my point is that"*, *"for my sake"*, лексичні групи слів, такі як *"I feel if we"*, *"for a while I was"*, а навіть метафоричні висловлення, такі як *"in different books"* та *"in different*

libraries". Усе це є частиною спільних мовних знань. Однак для неносіїв це може бути чимось невідомим.

Тут набуває важливості прагматична компетентність.

Для ілюстрації візьмемо фразу "*I could care less*". Дуже несподівано, вона походить від "*I couldn't care less*", що означає "сказати, часто грубо, що ви не вважаєте когось/щось важливим чи варто турбуватися". "*I could care less*", з іншого боку, означає "що у вас ще є, про що турбуватися". Для носіїв англійської це часто означає заміну першого варіанту на другий, що саме трапляється у цитованому уривку. Для неносія, який не дуже обізнаний у мовному творчості, та з точки зору інтеркультурної прагматики, перспектива "*що сказано – те і виражено*", очевидно, не діє, оскільки механізм психологічної суттєвості (викладення і тлумачення фрази в відповідному контексті) може не спрацьовувати. Ще одним випадком мовної творчості, яка проявляється у цьому уривку, є використання зміненої ідіоми "*on different pages*" (канонічна форма звучить "*on the same page*"). Таким чином, виникає питання: як неносій може розуміти точне значення в контексті [49: 14].

Партінгтон вказує на те, що "загальні знання" те, що визначає успішне використання та розуміння ідіом. Значення прозорих ідіом досить легко з'ясувати. Щодо непрозорих ідіом, їх успішне розуміння "здається залежним від того, чи чули слухачі ці значення у якомусь культурному контексті" [31: 174].

Розглянемо наступне [35: 221]

Could you sign this document for me, please?

Come again...

Why should I come again?

Цей діалог між співрозмовниками є ілюстративним прикладом вищезазначених пунктів. З цього фрагмента розмови видно, що перший співрозмовник спочатку не встановив загальне розуміння з існуючою лінгвістичною спільнотою. Зіткнувшись із ідіомою вперше і не маючи

відповідного культурного досвіду, він вдався до буквальної інтерпретації фрази. Як результат, вдалого розуміння ідіоми не відбулося.

Висновки до розділу 2

Розглядаючи різні погляди вчених на тему усталених комплексів та проводячи численні порівняння, можна висловити наступне:

1. Усталені комплекси є об'єктом вивчення структурної лінгвістики. Формуючись через тривале вживання, вони втрачають первинне значення компонентів і отримують новий вираз. Структурна лінгвістика аналізує організацію, функціональну специфіку та взаємодію компонентів у цьому контексті.

Характерною рисою усталених комплексів є структура, утворена конкретним поєднанням слів, включаючи морфологічні та синтаксичні елементи. Деякі мають функціональну специфіку, виявлену у значенні.

Унікальність усталених комплексів полягає в тому, що їхні компоненти невіддільні від загального значення. Вони мають стійкість форми, зберігаючи свою значущість при незмінних компонентах.

Морфологічно та синтаксично усталені комплекси включають різні категорії, такі як дієслова, іменники та прикметники. Порядок слів і синтаксична структура визначають фразеологічне значення, і їхнє вивчення допомагає розкрити, як вони функціонують у мові. Аналіз структурної лінгвістики розкриває особливості будови та взаємодії компонентів для формування унікального значення.

2. Не менш важливим аспектом у вивченні усталених комплексів це — семантика, орієнтована на відсутність композиційності в комплесах, що відрізняє їх від ідіом. Одним із викликів є опис та пояснення взаємодії буквального та переносного значень, що визначається різними теоретичними

підходами, такими як контекстуальна теорія значення Ферта та гіпотеза градуйованої значимості.

Гіпотеза градуйованої значимості розглядає значення як суттєве лише в контексті ментального лексикону, виступаючи протилежно до традиційної прагматичної моделі. Семантична просодія та асоціація вивчаються для визначення конотації та способу асоціацій у свідомості.

Корпусні дослідження, зокрема, за допомогою Корпусу сучасної англійської мови (СОСА), дозволяють аналізувати вживання усталених комплексів у реальних контекстах та виражати семантичні відтінки. Важливість семантичної асоціації в білінгвів вказує на вплив домінування однієї мови над іншою на сприйняття значень ідіом.

Вивчення цих аспектів сприяє розкриттю семантичної складності усталених комплексів, розумінню взаємодії між буквальним та переносним значенням, а також визначенню ролі ментального лексикону у процесі їх інтерпретації.

3. Також, новітні дослідження, зокрема у корпусному контексті, підкреслюють важливість усталених комплексів у прагматичній лінгвістиці.

У мовній практиці та інтеркультурній прагматиці визнають усталені комплекси як ключовий елемент прагматичної компетенції, що відображає носійську поведінку та культурні особливості.

Проблема розуміння усталених комплексів у міжкультурних ситуаціях стає актуальною, оскільки їхня специфіка може бути непомітною для неносіїв мови. Прагматична компетентність є ключовою для успішного розуміння. Вона підкреслює необхідність вивчення прагматичних аспектів мови, що охоплюють формальні правила, культурні особливості та конотації.

РОЗДІЛ 3.

ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ УСТАЛЕНИХ КОМПЛЕКСІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА МАТЕРІАЛІ ПІДКОРПУСІВ OPUS

3.1 Способи пошуку відповідників усталених комплексів у перекладі матеріалів підкорпусів OPUS

Усталені комплекси та ідіоми є не лише важливим елементом мови, але й втіленням культурних, історичних та соціальних контекстів. Вони додають колорит та виразність мові, однак переклад цих виразів стає викликом через їхню унікальність та культурно-зумовлене значення.

Безліч вчених в своїх дослідженнях розглядають ключові аспекти: сприйняття та розуміння ідіоматичних висловів в оригінальній мові та їх переклад на іншу мову з врахуванням збереження виразності та змісту. Основна увага акцентується на виборі стратегій, які дозволяють подолати труднощі цього процесу та забезпечити адекватність перекладу.

Культурний контекст та ідіосинкразії різних мов формують унікальність усталених комплексів. Взаємодія мов та культур визначає, наскільки легко перекладач може передати витончені відтінки значень ідіоматичних висловів. Розглядаються також випадки, коли усталені комплекси в одній мові мають відсутній або інший аналог у іншій мові, і як ці розходження можна ефективно вирішити у процесі перекладу [58: 84].

Однією з ключових цілей дослідників є розкриття та систематизація стратегій, що допомагають перекладачеві у подоланні труднощів перекладу ідіом та усталених комплексів. При цьому враховується не лише лінгвістичний аспект, а й культурний, спрямований на виявлення внутрішніх зв'язків між мовами та їхніми соціокультурними відмінностями.

Крім того, існують практичні приклади перекладу ідіом та усталених комплексів різних мов, щоб ілюструвати застосування обґрунтованих стратегій в конкретних ситуаціях. Завдяки цьому читачі та перекладачі матеріалів підкорпусів OPUS можуть отримати не тільки уявлення про труднощі перекладу ідіом, але й корисні поради щодо ефективного подолання цих труднощів у реальних випадках перекладу [38: 17].

Процес перекладу усталених виразів, фактично, є складнішим, ніж процес його інтерпретації, і кожен перекладач, навіть початківець, підтверджує це твердження. Оскільки значення комплексу неможливо вивести з окремих слів, що її складають, ми також не можемо відтворити те ж саме значення, просто замінюючи буквальный переклад одного мовленнєвого засобу на інший. Існують проблеми, пов'язані з обговоренням еквівалентності. Усталені комплекси можуть містити елементи, що залежать від культури, що ускладнює процес перекладу [46: 221].

Наприклад, однією з основних проблем є питання еквівалентності в перекладі. Мова може виражати певне значення за допомогою одного слова, а інша мова може виражати його за допомогою ідіому, усталеного комплексу чи пояснювального речення. Це особливо відноситься до культурно-зумовлених елементів. Ідіоми можуть також містити терміни, які специфічні для культури, що ускладнює процес перекладу.

Для кращого розуміння труднощів перекладу ідіом і усталених комплексів Мона Бейкер визначає чотири підкатегорії: відсутність еквіваленту в цільовій мові, фіксовані вирази та ідіоми з усталеними формулами. Важливо розуміти, що не завжди можна очікувати знаходження еквівалентних ідіом і усталених комплексів між мовами [58: 94].

Ідіома або усталений комплекс може мати схожий еквівалент у цільовій мові, але його контекст використання може відрізнятись. Тобто, незважаючи на те, що предметна мова має точний еквівалент у цільовій мові, їхня вживання чи

прагматичні функції можуть відрізнятися одна від одної. Давайте розглянемо це на прикладі усталеного комплексу *to sing a different tune* англійською та її українського еквіваленту "звучати інакше". Бейкер вказує, що англійська має сильні політичні конотації і виражає доповнювальні, а не суперечливі точки зору, створюючи досить відмінне використання цієї ідіоми [58: 97].

Усталений комплекс може використовуватися в джерелі як у буквальному, так і в ідіоматичному сенсі одночасно. Увага спрямована як на форму, так і на значення усталеного вислову. Якщо вислів цільової мови відповідає вислову джерела як за формою, так і за значенням, гра на комплексі може бути успішно відтворена в цільовому тексті. На прикладі англійського усталеного комплексу *don't bite off more than you can chew*, та варіант перекладу "не рви більше, ніж можеш втримати" видно, як важливо відтворити форму та значення в цільовій мові. Навіть якщо перекладач стикається з відсутністю точного еквіваленту, він може використовувати інші мовні засоби для надання аналогічного ефекту [59: 187].

Сама конвенція використання усталених комплексів в писемному висловленні, контексти їх використання та їх частота можуть бути різними в джерелі та цільовій мові. Всі мови мають свої риторичні формули, які належать тільки їхній мові, що призводить до різниці в їхньому використанні в різних контекстах. Наприклад, деякі мови відрізняються в риторичних аспектах, таких як ввічливість у прономінальній системі та стиль висловлення в писемній та усній формі. Однак обидві мови мають високо неофіційні усталені комплекси, які використовуються в неформальних контекстах, зокрема у формі усного мовлення.

Хоча переклад усталених комплексів може бути виснажливим мистецтвом, де точність і висока чутливість до риторичних відтінків мови є важливими, комплекси відіграють значущу роль у мовному вираженні. Важливо розуміти не лише буквально значення усталених комплексів, але й їхні культурні та

семантичні відтінки для успішного перекладу. Перекладач повинен враховувати як формальні, так і неформальні використання комплексів в обох мовах, а також компенсувати відмінності, якщо точного еквіваленту не існує. Такий підхід дозволяє зберегти ефективність комплексів у цільовій мові та передати їхню суть найбільш адекватним чином [42: 199].

Теорія перекладу усталених комплексів включає в себе ряд стратегій. Одна з них, запропонована Фернандо [59: 196], вказує на те, що перекладач повинен забезпечити читачеві розуміння тексту, зберігаючи його структуру, але можливі модифікації комплексів. Фернандо визначає дві стратегії для випадків, коли неможливо дотриматися точності оригіналу: фокусуватися на значенні або на замислі для забезпечення стилістичної або концептуальної відданості.

З іншого боку, Бейкер [58:107] вносить важливий внесок у теорію перекладу усталених комплексів, пропонуючи чотири стратегії для ефективного вирішення цього завдання:

Пошук схожого значення і форми:

Бейкер рекомендує використовувати усталені комплекси, які не лише мають аналогічне значення, але й мають схожу лексичну структуру в цільовій мові. Це можливо в тому випадку, якщо культурні особливості обох мов схожі, що сприяє точному відтворенню комплексів.

Пошук схожого значення, але різної форми:

Бейкер розглядає ситуації, коли усталений комплекс в цільовій мові може мати різну лексичну форму, але передає те саме значення. Це застосовується, коли точний еквівалент відсутній, але можливо знайти комплекс з аналогічним значенням.

Перефразування:

Якщо точний еквівалент або аналогічний усталений комплекс в цільовій мові відсутній, Бейкер рекомендує використовувати стратегію перефразування.

Це передбачає висловлення того ж самого значення комплексу за допомогою інших слів, що може вимагати творчого підходу перекладача.

Вилучення:

Як остання стратегія, яка застосовується у випадках відсутності еквіваленту в цільовій мові або з метою підтримання стилістичної відповідності, Бейкер пропонує вилучення комплексу повністю. Це може бути обрано, коли вважається, що збереження неможливе або нецільове для тексту.

За словами Бейкер, також важливо зауважити, що культурні подібності сприяють точним еквівалентам, а відмінності можуть призводити до творчих адаптацій. Бейкер також зазначає можливість втрати гумористичного аспекту при перефразуванні усталених комплексів [58: 109].

Таким чином, стратегії перекладу усталених комплексів включають в себе збереження точності, адаптацію до нового контексту і використання або вилучення комплексів в залежності від можливостей цільової мови.

3.2 Перекладацькі трансформації при відтворенні англомовних усталених комплексів українською мовою

У попередніх розділах ми розглядали можливі варіанти перекладу усталених комплексів: вибір виразу, який є абсолютним ідеальним еквівалентом; вибір ідіоматичних аналогій; вибір найближчих синонімів; описовий переклад та інше. Ми також розглянемо трансформації за класифікацією І.В. Корунця [18: 374] та з'ясуємо, як ці шляхи застосовуються для відтворення усталених комплексів у художньому тексті.

Лексичні трансформації:

Буквальний переклад

Метод, який використовується для передачі як безеквівалентних термінів, так і тих, що мають еквіваленти, і передбачає переклад словосполучень зі збереженням структури оригіналу. Наприклад: "*Iron heel*" – "залізна п'ята". Той самий прийом використовується для перекладу українських реалій англійською мовою.

Еквівалентний переклад

Відтворення єдності змісту і форми оригіналу у іншій мові, який означає, що переклад є адекватним, якщо враховані як змістові, так і прагматичні аспекти, зберігаючи при цьому всі норми і будучи точним без будь-яких неприпустимих відхилень. Повноцінність перекладу виявляється в передачі співвідношення між змістом і формою вихідного тексту шляхом точного відтворення його особливостей або створення функціональних еквівалентів цих особливостей.

Описовий переклад

Метод, при якому лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, яке експлікує її значення мовою перекладу. Наприклад, "*out party*" – "політична партія, що не знаходиться при владі". Зазвичай цей метод використовується при перекладах реалій, коли короткі словникові відповідники в українській мові відсутні.

Недоліком цього методу є його громіздкість, але в деяких випадках його використання є необхідним для точності передачі специфічних термінів або понять, які можуть бути відсутні в українській мові.

Граматичні трансформації:

Додавання

У ході перекладу термінів різноманітної лексики часто виникає потреба у введенні додаткових слів, що є наслідком так званої компресії англійської мови. Це явище називається ампліфікацією.

Без таких трансформацій стає неможливим відповідний переклад значної кількості термінів, наприклад, "*wage-strike*" – "страйк з вимогою підвищення заробітної плати".

Додавання слів може також включати атрибутивні словосполучення, "*Non-members of the Organization for Security and Cooperation in Europe were invited to the conference as observers*" – "Країни, які не є членами Організації з безпеки і співробітництва в Європі, були запрошені для участі в конференції як спостерігачі".

Додавання є закономірним у зв'язку із більшою лаконічністю англійської мови порівняно з українською. Це часто призводить до синтаксичної перебудови речення. Таким чином, для дотримання норм української мови та забезпечення адекватності перекладу доводиться вводити семантичні компоненти, які в оригіналі можуть бути неявними. Основна мета перекладу в таких випадках – збереження смислу оригіналу.

Вилучення

Протилежність додаванню, яка виражається у вилученні зайвих семантичних елементів оригіналу, тобто тих елементів, які дублюються в оригіналі або передача яких мовою перекладу може порушити її норми. Наприклад, в англійській мові існує явище паралелізму, яке характеризується смисловою надмірністю "парних синонімів". В українській мові такий підхід не є типовим. Наприклад: "*The agreement signed by G-7 provided just and equited relations for these countries*" – "Угода, підписана 'Великою сімкою', забезпечила справедливі відносини між цими країнами".

У деяких текстах та промовах часто використовуються "парні синоніми", такі як "*meters and bounds*" – "границі, межі"; "*null and void*" – "нульовий; який не має сили". Вилучення одного із членів такої тавтологічної пари дозволяє не лише скоротити текст, але й дотримуватися норм української мови. Важливо виявити зайвий семантичний компонент в таких випадках.

Транспозиція

Транспозиція, також відома як пермутація, використовується при перекладі для переміщення лексичних елементів іншим чином, щоб привести їхню комбінацію у відповідність до мовної структури рідної мови. Ця трансформація особливо корисна для адаптації традиційної для англійської мови сполучуваності слів до відповідності з українською мовою.

Транспозиції також застосовуються до деяких атрибутивних термінів-словосполучень, таких як N1 + N2 (іменник + іменник), де N1 виступає в перекладі як препозитивне означення до компонента N2, і порядок слів змінюється, наприклад:

party programme – програма партії; *parliament membership* – склад парламенту;

Використання цих трансформацій обумовлено, перш за все, різницею у мовних структурах.

Лексичні та граматичні трансформації:

Антонімічний переклад

Також відомий як формальна негація чи позитивація, полягає в тому, що форма слова чи словосполучення в оригіналі замінюється на протилежну: позитивну – на негативну і навпаки. Наприклад:

unfriendliness – ворожість; *unabolished* – чинний.

Також можливі випадки анулювання двох негативних семантичних компонентів у реченні, як, наприклад, "*non-insubordination*" – "підлеглість".

Цілісне перетворення

Це перекладацька трансформація, яка передбачає вираження смислу висловленого за допомогою іншої мови, використовуючи засоби, що не є ані словниковими, ані контекстуальними відповідниками конкретних слів. Цей вид перетворення часто застосовується при передачі усталених комплексів або жаргонної лексики, яка є специфічною для кожної культури.

Наступним кроком аналізу є більш ретельне розглядання кожного методу, ілюстрованого прикладами з області художніх текстів на матеріалі підкорпусів OPUS

1. Буквальний переклад

6) He bullied and punished me; not two or three times in the week, nor once or twice in the day, but continually [66: 22]

Він тиранив і мучив мене — не два-три рази на тиждень і навіть не раз чи двічі на день, а безперестану [68: 24]

У даному випадку, автор використовує буквальный переклад для максимально точного відтворення оригінального тексту з англійської мови на українську.

36) All John Reed's violent tyrannies, all his sisters' proud indifference, all his mother's aversion, all the servants' partiality, turned up in my disturbed mind like a dark deposit in a turbid well [66: 112]

Люта жорстокість Джона Ріда, горда байдужість його сестер, ворожість їхньої матері та несправедливість слуг — усе це повстало в моїй збентеженій душі, мов той намул, що підіймається з дна колодязя [68: 114]

У цьому випадку, "горда байдужість" перекладена дослівно, оскільки автор зберегає не лише сенс, а й виразність та стилістику оригіналу, підкреслюючи характер сестер як виразно гордий і байдужий.

61) I felt physically weak and broken down: but my worse ailment was an unutterable wretchedness of mind: a wretchedness which kept drawing from me silent tears; no sooner had I wiped one salt drop from my cheek than another followed [66: 188]

Я почувала себе кволюю й розбитою, але найдужче мене мучив невимовний душевний біль, що викликав у мене невпинні тихі сльози; я ще не встигала витерти зі щоки одну сльозинку, як за нею вже котилася друга [68: 190]

У даному випадку автор перекладає "квола й розбита", щоб передати англійську ідею "physically weak and broken down". Дослівно "квола" вказує на стан слабкості або втомленості, а "розбита" може вказувати на стан фізичного розладу, втому чи важкості, саме тому обрано, тому що він найкраще виражає фізичний стан, описаний у тексті.

91) To this crib I always took my doll; human beings must love something, and, in the dearth of worthier objects of affection, I contrived to find a pleasure in loving and cherishing a faded graven image, shabby as a miniature scarecrow [66: 241]

Я завжди лягала в ліжко з лялькою; людина повинна щось любити, тож за браком когось кращого я ніжно любила цю стару побляклу ляльку, схожу на маленьке опудало [68: 243]

"За браком когось кращого" вказує на те, що героїня, описана в тексті, обирає любити щось або когось, не маючи на вибір об'єкт, який би був кращим чи ціннішим. У даному випадку дослівний переклад передає ідею того, що за відсутності чогось або когось кращого, героїня обирає любити та дбати про свою ляльку, яка може бути не ідеальною чи привабливою, але є доступним об'єктом для виявлення любові та догляду.

2. Еквівалентний переклад

1) Further out-door exercise was now out of the question [66: 10]

Годі було й думати виходити з дому [68: 12]

Еквівалентний переклад "Годі було й думати" було використано для збереження схожого смислу та контексту. У обох випадках використано конструкцію, яка вказує на неприпустимість або неприйнятність певної дії в даний момент часу.

8) Reed was blind and deaf on the subject: she never saw him strike or heard him abuse me [66: 24]

Місіс Рід в таких випадках робилася сліпа й глуха: вона ніколи не помічала, що син лає чи б'є мене [68: 26]

В цьому випадку використано еквівалентний переклад для виразу "was blind and deaf on", ця конструкція вказує на ігнорування або неприйняття інформації на певну тему. Еквівалентний переклад в цьому прикладі допомагає зберегти сенс і виразність оригінального вислову в іншій мові.

19) Hold her arms, Miss Abbot: she's like a mad cat [66: 55]

Тримайте її за руки, міс Ебот! Вона неначе сказалася [68: 57]

Обраний переклад "Вона неначе сказалася" виражає ідею, що жінка веде себе неврівноважено чи агресивно. У контексті оригіналу "she's like a mad cat", це стосується ситуації, де дівчина демонструє агресію чи непередбачуване поведіння, саме такий еквівалент точно передає аналогію та образливий характер порівняння.

99) She put her linen in order for her in the presses, and taught her to keep an eye on the butcher when he brought the meat [67: 41]

Вона впорядкувала її білизну в шафах і навчила спостерігати за м'ясником, коли він приносив м'ясо [69: 39]

Переклад "спостерігати" відповідає оригінальному виразу "to keep an eye on". У цьому контексті еквівалент "спостерігати" вказує на уважне слідкування за діями м'ясника і передає сенс оригіналу.

87) She proved beyond a doubt that I was the most wicked and abandoned child ever reared under a roof [66: 231]

Доводячи переконливими доказами, що світ іще не бачив такої злої й розбещеної дитини, як я [68: 233]

У цьому випадку, еквівалент "переконливі докази" вказує на те, що було представлено переконливі аргументи, які не залишають жодних сумнівів в тому, що дитина є найзлішою та найрозбещеною, яка коли-небудь виховувалася під одним дахом, еквівалентний переклад точно відображає суть оригіналу.

77) Mrs. Reed surveyed me at times with a severe eye, but seldom addressed me: since my illness, she had drawn a more marked line of separation than ever between me and her own children [66: 216]

Місіс Рід іноді окидала мене суворим поглядом, але дуже рідко зверталася до мене. Відтоді, як я заслабла, вона провела ще суворішу межу між мною й своїми дітьми [68: 218]

Еквівалент "суворим поглядом" вибрано для передачі сенсу оригіналу "surveyed me at times with a severe eye." У цьому випадку, "суворий погляд" вказує на те, що героїню оцінюють з вираженням строгості чи неприязного ставлення.

3. Описовий переклад

14) Did ever anybody see such a picture of passion! [66: 41]

Чи коли-небудь хтось бачив такий прояв люті! [68: 43]

У цьому випадку, вираз "такий прояв люті" описує вражаючий і несподіваний вираз люті чи емоційного вибуху. Оригінальний текст використовує "picture of passion" для підкреслення враження від сильних емоцій.

Описовий переклад використовує "прояв люті" для передачі ідеї виразного вияву сильних почуттів та емоційного виникнення.

21) But it was always in her, was the reply, I've told Missis often my opinion about the child, and Missis agreed with me [66: 64]

Від неї можна було цього сподіватися, — відповіла та, я не раз казала пані, що я думаю про цю дитину, і пані була згодна зі мною [68: 66]

У цьому випадку вираз "it was always in her" вказує на те, що героїня завжди була такою. Описовий переклад "Від неї можна було цього сподіватися" відображає цю ідею, показуючи, що подібне було типовим для героїні, і її прояв можна було очікувати чи передбачити.

23) They will have a great deal of money, and you will have none: it is your place to be humble, and to try to make yourself agreeable to them [66: 71]

Їх чекає багатство, а ви ніколи нічого не матимете. Ви повинні скоритись і в усьому догоджати їм [68: 73]

В оригінальному висловлюванні "it is your place to be humble" вказується на те, що особа повинна прийняти скромну позицію чи підвестись. Описовий переклад "Ви повинні скоритись" відображає цю ідею, вказуючи на необхідність прийняття цієї позиції в даному контексті.

27) The red-room was a square chamber, very seldom slept in, I might say never, indeed, unless when a chance influx of visitors at Gateshead Hall rendered it necessary to turn to account all the accommodation it contained: yet it was one of the largest and stateliest chambers in the mansion [66: 85]

У червоній кімнаті ніхто не жив, і ночували в ній дуже рідко чи, вірніше, майже ніколи, хіба що коли господарі Гейтсхед-холу не мали де розмістити численних гостей, проте то була одна з найбільших і найпишніших кімнат у будинку [68: 87]

Усталений комплекс "to turn to account" означає використовувати щось вигідно або здати в користування з метою отримання вигоди. У даному контексті

це вказує на те, що червона кімната використовується лише у випадках, коли потрібно використати всі приміщення для розміщення гостей. Описовий переклад "хіба що коли" передає цю ідею – що кімната використовується лише тоді, коли це необхідно для розміщення гостей.

30) Returning, I had to cross before the looking- glass; my fascinated glance involuntarily explored the depth it revealed [66: 97]

Вертаючись, я пройшла перед дзеркалом і мимохить зазирнула в його глибінь [68: 99]

В оригіналі "my fascinated glance" вказує на те, що погляд був зачарований та приваблений тим, що бачив. Описовий переклад "мимохить зазирнула" вдає відчуття того, що це було зроблено мимоволі.

31) I thought it like one of the tiny phantoms, half fairy, half imp, Bessie's evening stories represented as coming out of lone, ferny dells in moors, and appearing before the eyes of belated travellers [66: 99]

Переді мною неначе була одна з тих безтілесних істот — напівфей-напівельфів, що в казках Бесі виходили пізньої доби з глухих, порослих папороттю боліт і лякали подорожніх [68: 101]

В оригіналі "appearing before the eyes" простежується ідея того, що ці істоти з'являються чи виглядають перед очима або перед взором. Важливо звернути увагу, що переклад "лякали подорожніх" описово передає сутність цього процесу. Такий переклад зберігає сенс і додає елемент враження, який може супроводжувати появу цих істот для подорожніх.

54) Silence, this violence is all most repulsive: and so, no doubt, she felt it [66: 177]

Цить! Годі казитися! Мені гидко дивитись на тебе! Вона справді почувала до мене огиду [68: 179]

Фраза "this violence is all most repulsive" вказує на те, що поведінка героїні сприймається як чимось відразливим. Описовий переклад "Годі казитися! Мені

гідко дивитись на тебе!" чітко передає враження від цієї агресивної поведінки, а також вказує на власне відчуття огиди до героїні.

4. Додавання

39) I could not answer the inward question why I thus suffered; now, at the distance of I will not say how many years, I see it clearly [66: 154]

Я не могла дати відповіді на невідступне болюче питання: чому я так страждаю? Тепер, коли збігло стільки років, я усе розумію [68: 156]

У цьому контексті, додавання "невідступне болюче питання" створює емоційний додаток, який допомагає виразити інтонацію та емоційну насиченість авторського висловлення. Такий підхід в зазначеному прикладі важливий для збереження емоційної інтенсивності оригіналу та передачі його впливу на читача.

58) In five minutes more the cloud of bewilderment dissolved: I knew quite well that I was in my own bed, and that the red glare was the nursery fire [66: 184]

А ще за якісь п'ять хвилин моє забуття зовсім розвіялось: я знала, що лежу на власному ліжку в дитячій кімнаті і що червоне полум'я — то вогонь у каміні [68: 186]

У цьому прикладі додавання слова "зовсім" в перекладі "забуття зовсім розвіялось" має на меті підкреслити повну чіткість усвідомлення ситуації.

76) Little darling!--with her long curls and her blue eyes, and such a sweet colour as she has; just as if she were painted!--Bessie, I could fancy a Welsh rabbit for supper [67: 77]

Вона така гарнесенька! Як намальована! Які в неї чудові довгі кучері, блакитні оченята і ніжні рожеві щічки!.. Бесі, а чи не приготувати нам собі на вечерю гринок із сиром? [69: 74]

У даному випадку, ми бачимо додавання "із сиром", це може бути зумовлено тим, що "Welsh rabbit" насправді є стравою. Оригінальний

англійський вираз "Welsh rabbit" (часто також вживається "Welsh rarebit") вказує на страву, приготовану із тосту та розтопленого сиру, часто з додаванням інших інгредієнтів, таких як гірчиця, пиво чи спеції. Отже, в мові перекладу ми спостерігаємо додавання "із сиром," щоб читач української версії тексту мав конкретне уявлення про те, про що саме йдеться в контексті вечері.

80) I instantly turned against him, roused by the same sentiment of deep ire and desperate revolt which had stirred my corruption before, he thought it better to desist, and ran from me tittering execrations, and vowing I had burst his nose [66: 219]

Та в мені знову закипіли гнів і обурення, і я одразу кинулась на нього; Джон злякався і втік, лаючись та репетуючи, що я розбила йому носа [68: 221]

Додавання "лаючись та репетуючи" до оригінального висловлення "tittering execrations" впливає на бажання виразити не лише сенсовий зміст, але й емоційний тон або стиль мови оригіналу, у цьому прикладі варто зазначити, що додавання "лаючись та репетуючи" в українському перекладі є спробою передати цю особливу комбінацію образливого мовлення.

5. Вилучення

42) I know that had I been a sanguine, brilliant, careless, exacting, handsome, romping child--though equally dependent and friendless--Mrs. Reed would have endured my presence more complacently; her children would have entertained for me more of the cordiality of fellow-feeling; the servants would have been less prone to make me the scapegoat of the nursery [66: 157]

Якби я була безжурна, обдарована, гарна, пустотлива дитина, — хай навіть залежна й самотня, — місіс Рід терпіла б мою присутність добродушніше, діти її ставилися б до мене прихильніше, по-дружньому, та й челядь не уїдалася б так на мене [68: 159]

Вилучення "of the nursery" та "челядь" в цьому контексті передає ідею служниць або слуг, які можуть використовуватися як "козли відпущення" від англійської "spacegoat" або обвинувачуватися за різні негаразди.

49) I wiped my tears and hushed my sobs, fearful lest any sign of violent grief might waken a preternatural voice to comfort me, or elicit from the gloom some haloed face, bending over me with strange pity [66: 170]

Я перестала плакати, щоб своїми розпачливими риданнями не збудити того, хто почав би втішати мене замогильним голосом і з невимовним жалем схилив би наді мною свою голову, осяяну фосфоричним світлом [68: 172]

Переклад "I wiped my tears and hushed my sobs" як "Я перестала плакати" є точним лаконічним. В оригінальному реченні описується, як витерла свої сльози і припинила свої ридання. Перекладач використав короткий та лаконічний вираз, щоб передати основну ідею без зайвих деталей.

62) This state of things should have been to me a paradise of peace, accustomed as I was to a life of ceaseless reprimand and thankless fagging [66: 188]

Усе це мало б видаватись мені раєм, — адже я звикла бути для всіх попихачем й вислуховувати з ранку до вечора нескінченні докори [68: 191]

Переклад з вилученням "paradise of peace" як "раєм" є вибором, який зберігає основну ідею оригіналу і робить висновок зрозумілим для аудиторії. У цьому випадку, "paradise of peace" вказує на ідею ідеального місця спокою, перекладач використовує термін "раєм", що є досить загальним і зрозумілим словом, щоб передати сутність того, яким має бути стан речей для героїні.

92) And then, for lack of other occupation, I fell to breathing on the frost-flowers with which the window was fretted [66: 243]

Знічев'я я почала хукати на морозяні візерунки, якими було розписане вікно [68: 245]

Призначення "lack of other occupation" як "Знічев'я" є цілком виправданим вилученням в даному контексті. Автор описує, що, оскільки відсутні інші

зайняття або заняття, героїня вирішила залишити свої сліди на морозних візерунках на вікні, переклад "Знічев'я" вдало передає ідею того, що вона вирішила, не маючи інших зайнятть, і розглядає це як спосіб витрачання часу.

6. Траспозиція

98) I looked up at a black pillar! such, at least, appeared to me, at first sight, the straight, narrow, sable-clad shape standing erect on the rug: the grim face at the top was like a carved mask, placed above the shaft by way of capital [66: 264]

Я звела очі на чорну колону — такою, принаймні на перший погляд, видалась мені пряма, тонка, вбрана в чорне постать, що височіла на килимку перед каміном; лице було насуплене та схоже на кам'яну маску, яка вінчала ту колону, мов капітель [68: 266]

Переклад "The grim face" з траспозицією "лице було насуплене" є перекладача для передачі загального враження, яке викликає фраза "grim face". У цьому контексті "grim" означає суворе, насуплене, і траспозиція "лице було насуплене" добре це передає.

7. Антонімічний переклад

12) I felt a drop or two of blood from my head trickle down my neck, and was sensible of somewhat pungent suffering: these sensations for the time predominated over fear, and I received him in frantic sort [66: 36]

Кров крапля по краплі стікала мені за комір, гострий біль не вщухав. Ці почуття на якийсь час приглушили страх, і я зустріла Джона як несамовита [68: 38]

В даному випадку, використано антонімічний переклад "гострий біль не вщухав" для передачі ідеї того, що біль був настільки інтенсивним і тривалим, що відчуття болю не і не вщухло. Антонімічний переклад використано, щоб передати силу і тривалість цього болю.

48) I doubted not and never doubted--that if Mr. Reed had been alive he would have treated me kindly; and now, as I sat looking at the white bed and overshadowed walls--occasionally also turning a fascinated eye towards the dimly gleaming mirror--I began to recall what I had heard of dead men, troubled in their graves by the violation of their last wishes [66: 169]

Я завжди була певна, що, якби містер Рід був живий, він ставився б до мене добре, і тепер, коли я сиділа й дивилась на біле ліжко й повіті мороком стіни, час від часу злякано поглядаючи в дзеркало, що тьмяно поблискувало в темряві, мені почало спливати на пам'ять усе, що я чула про покійників, потривожених у могилах, коли не виконується їхня передсмертна воля [68: 171]

Антонімічний переклад "Я завжди була певна" вірно передає зміст оригінального речення "I doubted not and never doubted". У цьому контексті "I doubted not" вилучено, а "I doubted not" перекладено антонімічно як "Завжди була певна".

8. Цілісне перетворення

72) The child ought to have change of air and scene," he added, speaking to himself; "nerves not in a good state [66: 208]

Дитині потрібно нове місце, — додав він сам до себе, — з нервами в неї не все гаразд [68: 210]

У цьому випадку, вираз "change of air and scene" має в собі ідею про необхідність зміни оточуючого середовища для поліпшення стану дитини, перекладач використовує цілісне перетворення "потрібно нове місце", щоб передати цю ідею більш зрозуміло і натурально для читача у цьому контексті.

18) I resisted all the way: a new thing for me, and a circumstance which greatly strengthened the bad opinion Bessie and Miss Abbot were disposed to entertain of me [66: 54]

Я пручалася щосили, і таке нечуване зухвальство дуже обурило Бесі та міс Ебот, які й так були поганої думки про мене [68: 56]

У цьому випадку "a new thing for me" вказує на те, що героїня вперше виявляє такий опір чи непокору. Перекладач вибрав вираз "таке нечуване зухвальство" для передачі ідеї, що героїня виявила непередбачений опір і використав цілісне перетворення, для точної передачі цієї ідеї.

3.3 Кількісне обчислення результатів дослідження усталених комплексів у художньому дискурсі

Отже, в процесі перекладу використовувалися такі типи трансформацій: лексичні, граматичні і лексико-граматичні трансформації.

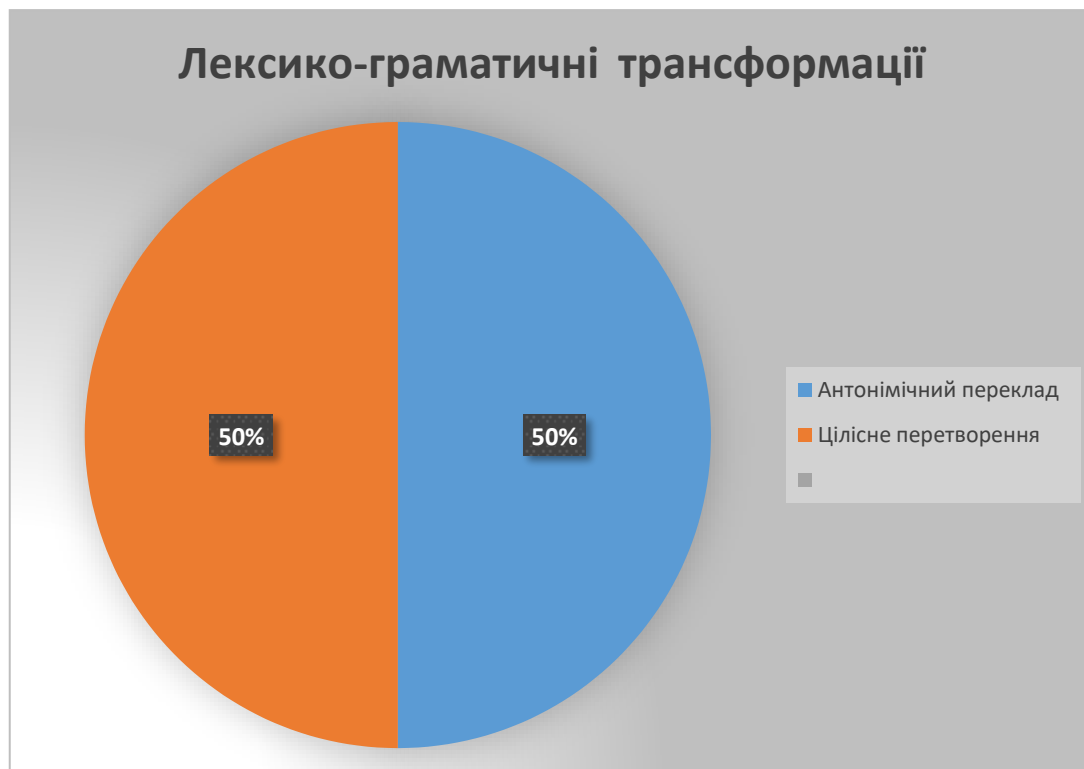
Підсумовуючи, ми можемо запевнити, що найчастіше ми використовуємо лексичні трансформації, а серед них саме: буквальний переклад (25%), еквівалентний переклад (40%), описовий переклад (35%).

Після цього, ми спостерігаємо більш рідкісне вживання граматичних трансформацій, а саме: додавання (42.5%), вилучення (42.5%), траспозиція (15%).

Зрештою, ми маємо справу з лексико-граматичними трансформациями: антонімічний переклад (50%), цілісне перетворенн (50%)

Під час підсумків важливо відзначити, що наша діяльність призвела до наступних результатів. Найчастіше ми спостерігаємо застосування лексичних трансформацій, і конкретно, еквівалентного та описового перекладу: буквальний переклад: (16%), еквівалентний переклад: (26%), описовий переклад: (23%), додавання: (10%), вилучення: (10%), транспозиція: (3%), антонімічний переклад: (6%), цілісне перетворення: (6%).

Висновки до розділу 3

1. Усталені комплекси та ідіоми відіграють значущу роль в мові, втілюючи культурні, історичні та соціальні контексти. Переклад цих висловів стає викликом через їх унікальність та культурно-зумовлене значення. Дослідження вчених акцентує увагу на сприйнятті та розумінні ідіом в оригінальній мові та їх адекватному перекладі з урахуванням культурних відмінностей.

Ключові аспекти включають в себе вибір стратегій перекладу, спрямованих на збереження виразності та змісту. Культурний контекст та ідіосинкразії різних мов визначають унікальність усталених комплексів, що ускладнює їхній переклад. Дослідження розглядає випадки відсутності аналогів у інших мовах та стратегії подолання цих викликів у процесі перекладу.

Однією з ключових цілей є систематизація стратегій перекладу ідіом та усталених комплексів, враховуючи лінгвістичні та культурні аспекти. Практичні приклади перекладу ілюструють застосування цих стратегій у реальних ситуаціях. Важливо враховувати, що процес перекладу усталених висловів є складнішим, оскільки вимагає не лише лінгвістичного розуміння, але й урахування культурних особливостей.

Питання еквівалентності у перекладі є ключовим аспектом, оскільки ідіоми та усталені комплекси можуть мати різні вияви в різних мовах. Розрізнення між формою та значенням в усталених комплексах розглядається як важливий елемент успішного перекладу.

2-3. Далі в нашому дослідженні ми проаналізували безліч прикладів з усталеними комплексами, які вживаються в художніх текстах, та варіанти їх перекладу. Ці варіанти були розділені на 3 групи: лексичні трансформації (еквівалентний переклад, описовий переклад і буквальний переклад), граматичні трансформації (додавання, вилучення та транспозиція), лексико-граматичні трансформації (антонімічний переклад і цілісне перетворення). На основі нашого дослідження виявлено, що 60% аналізованих термінів передано за допомогою лексичних трансформацій, 30% – за допомогою граматичних трансформацій і 10% – за допомогою лексико-граматичних трансформацій.

Еквівалентний переклад 26% та описовий переклад 23% усталених термінів, де було використано ці методи. На основі нашого дослідження можна визначити інші способи перекладу усталених комплексів: Буквальний переклад 16%, транспозиція 3%, додавання 10%, вилучення також 10%, антонімічний переклад 6% та цілісне перетворення 6%.

Нарешті, усталені комплекси — є складною системою, яка має багато напрямків дослідження. Вони широко використовуються в багатьох роботах. Усталені комплекси є важливою складовою для роботи не тільки авторів, але й

для роботи перекладачів. Глибоке знання основних особливостей терміносистем вихідної та цільової мов є передумовою успішного перекладу.

ВИСНОВКИ

Перш за все, ми дослідили, що усталені комплекси виконують ключові функції у мові та культурі, виступаючи як засіб ефективної комунікації та відображаючи культурні цінності. Глибоко вбудовані в лінгвістичну тканину, вони виражають колективну мудрість та історичні наративи, що сприяє швидкій обробці та мінімізації когнітивного зусилля. Нейроімеджинг свідчить про унікальні патерни активації мозку при використанні усталених комплексів, які також використовуються для творчого вираження та передачі культурних аспектів.

В контексті лінгвістики та фразеології усталені комплекси розглядаються як стійкі вирази зі зміщенням у значенні, що визначає їхню важливість у лексикології. Їх вивчення є ключовою частиною культурної, національної та мовної спадщини, дозволяючи збагатити мову та передати культурні відтінки. Ідіоматичність та різноманітність методів перекладу усталених комплексів відкривають широкий простір для досліджень та вимагають від перекладачів глибокого розуміння культурних та історичних аспектів.

Художній дискурс, як ментально-комунікативна взаємодія, ґрунтується на ідеях та світоглядних орієнтаціях автора, а використання усталених комплексів у цьому контексті стає не лише лінгвістичним вибором, але й засобом формування персонажів та вигаданих світів. Ефективність усталених комплексів у художньому дискурсі полягає в їхньому впровадженні в наратив, яке збагачує взаємодію читача з твором.

У нашому дослідженні ми також зосередились на структурних аспектах усталених комплексів, які вивчає структурна лінгвістика. Ми визначили, що унікальність цих комплексів полягає у стійкій структурі, яка формується тривалим вживанням та зберігає значення, не змінюючи компонентів. Морфологічні та синтаксичні аспекти грають важливу роль у формуванні

фразеологічного значення, аналіз яких допомагає розкрити їхню функціональність у мові.

Щодо семантики усталених комплексів, ми досліджували питання відсутності композиційності в порівнянні з ідіомами. Використовуючи різні теоретичні підходи, такі як гіпотеза градуйованої значимості та контекстуальна теорія значення Ферта, ми розкривали взаємодію буквального та переносного значень. Також, корпусні дослідження дозволяли аналізувати вживання усталених комплексів у реальних контекстах та виражати семантичні відтінки.

Важливим аспектом нашого дослідження була роль усталених комплексів у прагматичній лінгвістиці. Ми визнали їх як ключовий елемент прагматичної компетенції, що відображає носійську поведінку та культурні особливості. Проблема розуміння усталених комплексів у міжкультурних ситуаціях стала актуальною, а прагматична компетентність виявилася ключовою для успішного їхнього розуміння в мовній практиці та інтеркультурній прагматиці.

Зрештою, ми виявили, що усталені комплекси та ідіоми відіграють ключову роль у мові, відображаючи культурні та соціальні контексти. Переклад цих висловів стає викликом через їх унікальність та культурно-зумовлене значення. Наш аналіз акцентує увагу на сприйнятті та розумінні ідіом в оригінальній мові та їх адекватному перекладі з урахуванням культурних відмінностей. Ми досліджували вибір стратегій перекладу, спрямованих на збереження виразності та змісту, враховуючи культурний контекст та ідіосинкразії різних мов.

В нашому дослідженні ми також проаналізували безліч прикладів з усталеними комплексами у художніх текстах та виявили різні стратегії перекладу, такі як лексичні, граматичні та лексико-граматичні трансформації.

Перспективами дослідження вважаємо подальше більш ґрунтовне вивчення можливостей використання підкорпусів OPUS для визначення особливостей перекладу таких явищ як безеквівалентна лексика в текстах

художнього дискурсу, термінів та терміносполучень і різних видах інституційного дискурсу тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Logan P. S. English Idioms. Constable & company, ltd, 1933. 63 p.
2. Бабій О. І. Особливості зіставлення української та англійської мов (на матеріалі фразеологічних одиниць, що позначають емоційно-чуттєву сферу 186 люди-ни) / О. І. Бабій // Сучасні дослідження з іноземної філології: зб. наук. ст. – Уж-город: ТОВ «Борнео», 2004. – Вип. 2.– С. 123– 128.
3. Nesselhauf, Nadja. 2005. Collocations in a Learner Corpus. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
4. Bardovi-Harlig, Kathleen & David Stringer. 2017. Unconventional expressions: Productive syntax in the L2 acquisition of formulaic language. *Second Language Research*. 61-90
5. Ніколаєнко А.Г. Лексикологія англійської мова – теорія і практика. Вінниця: Нова Книга, 2007. 528 с.
6. Bednarek, Monika. 2008. Semantic preference and semantic prosody re-examined. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory* 4 [2]. 119-139.
7. Влахов С., Флорин С. Неперекладне в перекладі. 1980. 343 с.
8. Колегаєва І.М. Зображення персонажного дискурсу як жанрово детермінований вплив комунікативної вторинності в художньому тексті / І.М. Колегаєва // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2010. – № 896. – С. 144-289
9. Олійник С. В. Оцінні фразеологічні одиниці в англійській та українській мовах: лінгвокогнітивний аспект: дис. канд. філол. наук: 10.02.17 / С. В. Олійник. – Донецьк, 2008. – 243 с.
10. Kunin, Aleksandr. 1970. *Angliyskaya frazeologiya*. Moscow: Vysshaya shkola
11. Aarts F., Aarts J. *English Syntactic Structures: Functions and Categories in Sentence Analysis*. Oxford, 1982.

12. Leech G., Svartvik J. A Communicative Grammar of English. 3-d ed. London, 2003.

13. Burger, Harald. 2007. Semantic aspects of phrasemes. In Harald Burger, Dmitrij Dobrovol'skij, Peter Kühn & Neal R. Norrick [eds.], *Phraseologie/Phraseology. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung / An international handbook of contemporary research*, 90–109. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.

14. Melikyan V.Y., Melikyan A.V., Dzubenko A.I. Syntactic phraseological units. Syntactic phraseology. Phraseological subsystem of language // *Zeitschrift für Slawistik*. 2017. № 1. P. 23-47.

15. Gray, Bethany & Douglas Biber. 2015. Phraseology. In Douglas Biber & Randy Reppen [eds.], *The Cambridge handbook of English corpus linguistics*, 125-145. Cambridge: Cambridge University Press

16. Radford A. *English Syntax: An Introduction*. Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

17. Baranov, Anatolij N. & Dmitrij Dobrovol'skij. 2008. *Aspekty teorii frazeologii*. Moscow: Znak.

18. Корунець І.В. *Теорія і практика перекладу / І.В. Корунець*. – К. : Вища шко-ла, 1986. 486 с.

19. Корунець І.В. *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)*. Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с.

20. Levin, Magnus & Hans Lindquist. 2013. Like I said again and again and over and over: On the ADV1 and ADV1 construction with adverbs of direction in English. *International Journal of Corpus Linguistics* 18 [1]. 7-34.

21. ALEXANDER, Richard. J. (1978/1979): "Tixed expressions in English: a linguistic, psycholinguistic, sociolinguistic and didactic study". In: *anglistik & englischunterricht*. 118-174.

22. Biber, Douglas. 2009. A corpus-driven approach to formulaic language: Multi-word patterns in speech and writing. *International Journal of Corpus Linguistics* 14. 275-311.
23. Moon, Rosamund. 1998. *Fixed expressions and idioms in English: A corpus-based approach*. Oxford: Clarendon Press
24. ALEXANDER, Richard. J. (1984): "Fixed expressions in English : referencebooks and the teacher". In: *ELT Journal*. 194-231.
25. ALEXANDER, Richard. J. (1985): "Phraseological and pragmatic deficits in advanced learners of English : problems of vocabulary learning?" In: *Die Neueren Sprachen*. 599-648.
26. ALEXANDER, Richard. J. (1987): "Problems in understanding and teaching idiomaticity in English" In: *anglistik und englischunterricht*. 101-134.
27. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів: Вища школа, 1983. 175 с.
28. Bybee, Joan L. 2013. Usage-based theory and exemplar representations of constructions. In Thomas Hoffmann & Graeme Trousdale [eds.], *Oxford handbook of construction grammar*, 49–69. Oxford: Oxford University Press.
29. Chafe, Wallace L. 1968. Idiomaticity as an anomaly in Chomskyan paradigm. *Foundations of Language* 4 [2]. 109-127.
30. Cheng, Winnie, Chris Greaves & Martin Warren. 2006. From ngram to skipgram to concgram. *International Journal of Corpus Linguistics* 11 [4]. 411-433.
31. Partington, Allan, Alison Duguid & Charlotte Taylor. 2013. *Patterns and meanings in discourse: Theory and practice in corpus-assisted discourse studies*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
32. Partington, Allan. 2014. Evaluative prosody. In Karin Aijmer & Christoph Rühlemann [eds.], *Corpus pragmatics: A handbook*, 279-303. Cambridge: Cambridge University Press.

33. Colston, Herbert L. 2015. *Using figurative language*. New York: Cambridge University Press.
34. Sinclair, John. 1991. *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford University Press
35. Cowie, Anthony P. 1998. *Phraseology: Theory, analysis, and applications*. Oxford: Oxford University Press.
36. Croft, William & D. Alan Cruse. 2004. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
37. Dobrovol'skij, Dmitrij. 2016. *Constructions grammar and phraseology*. *Voprosy Yazykoznanija* 3. 7-21.
38. Siyanova-Chanturia, Anna. 2015. On the 'holistic' nature of formulaic language. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory* 11 [2]. 285–301.
39. Evert, Stefan. 2008. *Corpora and collocations*. In Anke Lüdeling & Merja Kytö [eds.], *Corpus linguistics: an international handbook*, Vol. 2, 1212-1248. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
40. Fernando, Chitra. [1996]. *Idioms and idiomaticity*. Oxford: Oxford University Press
41. Gibbs, Raymond W. 2007. *Idioms and formulaic language*. In Dirk Geeraerts & Hubert Cuyckens [eds.], *The Oxford handbook of cognitive linguistics*, 697-726. New York: Oxford University Press.
42. Giora, Rachel. 1997. *Understanding figurative and literal language: The graded salience hypothesis*. *Cognitive Linguistics* 8 [3]. 183-206.
43. Tognini-Bonelli, Elena. 2001. *Corpus linguistics at work*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
44. Goldberg, Adele. 1995. *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: University of Chicago Press.
45. Grant, Lynn. 2005. Frequency of 'core idioms' in the British National Corpus [BNC]. *International Journal of Corpus Linguistics* 10 [4]. 429–451.

46. Greaves Chris & Martin Warren. 2012. What can a corpus tell us about multi-word units? In Anne O’Keeffe & Michael McCarthy [eds.], *The Routledge handbook of corpus linguistics*, 212-226. London: Routledge.

47. Herbst, Thomas. 2015. Why construction grammar catches the worm and corpus data can drive you crazy: accounting for idiomatic and non-idiomatic idiomaticity. *Journal of Social Sciences* 11[3]. 91-110.

48. Howarth, Peter A. [1996]. *Phraseology in English academic writing: Some implications for language learning and dictionary making*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.

49. Hunston, Susan & Geoff Thompson. 2006. System and corpus: Two traditions with a common ground. In Geoff Thompson, Susan Hunston & Charis Thompson [eds.], *System and corpus: Exploring connections*, 1-15. London: Equinox.

50. Hunston, Susan. 2011. *Corpus Approaches to Evaluation: Phraseology and Evaluative Language*. London: Routledge.

51. Laso, Natalia J. & Danica Salazar. 2013. Collocations, lexical bundles and SciE-Lex: A review of corpus research on multiword units of meaning. In Isabel Verdaguer, Natalia J. Laso & Danica Salazar. *Biomedical English: A corpus-based approach*, 1-21. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

52. Langlotz, Andreas. 2006. *Idiomatic Creativity: A Cognitive Linguistic Model of Idiom-Representation and Idiom-Variation in English*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

53. Mel’čuk, Igor. 2015. Clichés, an understudied subclass of phrasemes. *Yearbook of Phraseology* 6 [1]. 55-86.

54. Wierzbicka, Anna. 2009. Exploring English phraseology with two tools: NSM semantic methodology and Google. *Journal of English Linguistics* 37 [2]. 101-129.

55. Wood, David. 2015. *Fundamentals of Formulaic Language: An Introduction*. London: Bloomsbury Academic.

56. Schönefeld, Doris. 2013. "Go mad – come true – run dry: Metaphorical motion, semantic preference[s] and deixis." Yearbook of the German Cognitive Linguistics Association. 1 [1]. 215–236.

57. Nunberg, Geoffrey, Ivan A. Sag & Thomas Wasow. 1994. Idioms. Language 70 [3]. 491-538.

58. Baker, M. (1992). In other words: A coursebook on translation. London and New York: Routledge.

59. Fernando, C. & Flavell, R. (1981). On idiom: Critical views and perspectives (Exeter Linguistic Studies 5, University of Exeter), Chapter 4, „Contrastive Ideology“.

60. Rodríguez Martín, Gustavo A. 2014. Canonical modified phraseological units: Analysis of the paradox. Yearbook of Phraseology 5 [1]. 3-24.

61. Gries, Stefan. 2008. Phraseology and linguistic theory: a brief survey. In Sylviane Granger & Fanny Meunier [eds.], Phraseology: An interdisciplinary perspective.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

62. COWffi, Anthony.P. (ed)(1989): Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Oxford: Oxford University Press.

63. Corpus of Contemporary Fictional Discourse.

64. SDMCLArR, John. McH. (ed)(1987): Collins COBUILD English Language Dictionary. London & Glasgow: Collins.

65. SUMMERS, Delia (ed)(1987): Longman Dictionary of Contemporary English. London: Longman.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Contumax GmbH & COCA. KG. Jane Eyre. Charlotte Bronte. 1971. P. 428.

2. Contumax GmbH & CO SA. KG. The Prince Niccolò Machiavelli. P. 294.

3. Шарлотта Бронте. Джейн Ейр / пер. з англ. Олександра Яценко. — К. :
Видавництво "КМ-Букс", 2018. — 432 с.

4. Нікколо Макіавеллі. Государ / пер. з англ. Олександр Волков. — К. :
Видавництво "Основи", 2007. — 288 с.

ДОДАТОК

№	<i>English</i>	Ukrainian
1.	<i>Further out-door exercise was now <u>out of the question</u> [66: 10]</i>	Годі було й думати <u>виходити з дому</u> [68: 12]
2.	<i><u>Be seated somewhere</u>; and until you can speak pleasantly, remain silent [66: 10]</i>	<u>Іди сядь собі десь</u> і, поки не навчишся бути чемною, мовчи [68: 12]
3.	<i>Until she heard from Bessie, and could discover by her own observation, that I was endeavoring <u>in good earnest</u> to acquire a more sociable and childlike disposition, a more attractive and sprightly manner [66: 15]</i>	Поки вона не почує від Бесі й не побачить на власні очі, що я <u>справді прагну</u> розвивати в собі приємні й добропристойні манери [68: 17]
4.	<i>Dreadful to me was the coming home in <u>the raw twilight</u>, with nipped fingers and toes [66: 16]</i>	Жахливо було вертатися додому в <u>холодному присмерку</u> , коли заходять зашпори в руки і в ноги [68: 18]
5.	<i>She regretted <u>to be under the necessity</u> of keeping me at a distance [66: 16]</i>	Їй дуже шкода, <u>що вона мусить</u> віддаляти мене від себе [68: 19]
6.	<i>He bullied and punished me; <u>not two or three times in the week, nor once or twice in the day, but continually</u> [66: 22]</i>	Він тиранив і мучив мене — <u>не два-три рази на тиждень і навіть не раз чи двічі на день</u> , а безперестану [68: 24]

№	<i>English</i>	Ukrainian
7.	<i>Every nerve I had feared him, and every morsel of flesh in my bones shrank when he came near [66: 23]</i>	Я боялася його кожним своїм <u>нервом</u> , і кожна моя жилочка тремтіла, коли він підступав до мене [68: 25]
8.	<i>Reed was <u>blind and deaf on the subject</u>: she never saw him strike or heard him abuse me [66: 24]</i>	Місіс Рід в таких випадках <u>робилася сліпа й глуха</u> : вона ніколи не помічала, що син лає чи б'є мене [68: 26]
9.	<i>I came up to his chair: he spent some three minutes <u>in thrusting out his tongue</u> at me as far as he could <u>without damaging the roots</u> [66: 30]</i>	Я звикла слухатись Джона і одразу підійшла до крісла, в якому він сидів; добрих три хвилини він <u>показував мені язика</u> , висолоплюючи його скільки міг [68: 32]
10.	<i>But when I saw him lift and poise the book and stand <u>in act to hurl it</u>, I instinctively started aside with a cry of alarm: not soon enough, however; the volume was flung, it hit me, and I fell, striking my head against the door and cutting it [66: 31]</i>	Коли ж побачила, що <u>він устав і замірився на мене книжкою</u> , то злякано скрикнула й інстинктивно метнулась убік, та запізно: грубий том влучив у мене, я впала і, вдарившись об одвірок, розбила собі голову [68: 33]
11.	<i>My terror <u>had passed its climax</u>; other feelings succeeded [66: 34]</i>	Увесь мій страх <u>відразу пропав</u> , його заступили інші почуття [68: 36]
12.	<i>I felt a drop or two of blood from my head trickle down my neck, and was sensible of somewhat <u>pungent</u></i>	<u>Кров крапля по краплі стікала мені за комір, гострий біль не вщухав</u> . Ці почуття на якийсь час

№	<i>English</i>	Ukrainian
	<i>suffering: these sensations for the time predominated over fear, and I received him in frantic sort [66: 36]</i>	приглушили страх, і я зустріла Джона як несамовита [68: 38]
13.	<i>I don't very well know what I did with my hands, but he called me "Rat! Rat!" and <u>bellowed out aloud</u> [66: 38]</i>	Я гаразд не тямилася, що робила руками, тільки чула, як Джон кричав: "Жаба! Жаба!" — <u>а тоді голосно заверещав</u> [68: 40]
14.	<i>Did ever anybody see <u>such a picture of passion!</u> [66: 41]</i>	Чи коли-небудь хтось бачив <u>такий прояв люті!</u> [68: 43]
15.	<i><u>For shame! for shame!</u> cried the lady's-maid [66: 41]</i>	<u>Який сором! Який сором!</u> — репетувала покоївка [68: 43]
16.	<i>The fact is, I was <u>a trifle beside myself</u>; or rather out of myself, as the French would say: I was conscious that a moment's mutiny had already rendered me liable to strange penalties, and, like any other rebel slave, I felt resolved, in my desperation, to go all lengths [66: 44]</i>	Ніде правди діти, <u>я була таки сама не своя</u> , або, як кажуть французи, сама не при собі: я розуміла, що за одну мить цього бунту заплачу тяжкою покарою, і, як кожний повсталий раб, у розпачі була готова на все [68: 46]
17.	<i>There, sit down, and <u>think over your wickedness</u> [66: 52]</i>	Ось посидьте тут і <u>подумайте про свою поведінку</u> [68: 54]
18.	<i>I resisted all the way: <u>a new thing for me, and a circumstance which greatly strengthened the bad opinion Bessie and Miss Abbot were disposed to entertain of me</u> [66: 54]</i>	Я пручалася щосили, і <u>таке нечуване зухвальство</u> дуже обурило Бесі та міс Ебот, які й так були поганої думки про мене [68: 56]

№	<i>English</i>	Ukrainian
19.	<i>Hold her arms, Miss Abbot: she's <u>like a mad cat</u> [66: 55]</i>	Тримайте її за руки, міс Ебот! <u>Вона неначе сказалася</u> [68: 57]
20.	<i><u>Mind you don't</u>, said Bessie; and when she had ascertained that I was really subsiding, she loosened her hold of me; then she and Miss Abbot stood with folded arms, looking darkly and doubtfully on my face, as incredulous of my sanity [66: 61]</i>	<u>Ну, глядіть же!</u> — сказала Бесі. Побачивши, що я справді втихомирилась, вона пустила мене. Бесі та міс Ебот ще довго стояли переді мною, згорнувши руки на животі, і з підозрою й недовірою придивлялись до мене, чи я, бува, не схибнулась з розуму [68: 63]
21.	<i>But <u>it was always in her</u>, was the reply, I've told Missis often my opinion about the child, and Missis agreed with me [66: 64]</i>	<u>Від неї можна було цього сподіватися</u> , — відповіла та, я не раз казала пані, що я думаю про цю дитину, і пані була згодна зі мною [68: 66]
22.	<i><u>She's an underhand little thing</u>: I never saw a girl of her age with <u>so much cover</u> [66: 67]</i>	<u>Таке вже мале та тихе!</u> Я ще не бачила, щоб дівчинка її віку була така потайна [68: 69]
23.	<i>They will have a great deal of money, and you will have none: <u>it is your place to be humble</u>, and to try to make yourself agreeable to them [66: 71]</i>	Їх чекає багатство, а ви ніколи нічого не матимете. <u>Ви повинні скоритись</u> і в усьому догоджати їм [68: 73]
24.	<i>What we tell you is <u>for your good</u>, added Bessie, <u>in no harsh voice</u>, "you should try to be useful and pleasant, then, perhaps, you would have a</i>	Все це ми кажемо <u>задля</u> вашої користі, — додала Бесі <u>трохи лагідніше</u> . — Ви повинні бути шанобливою й покірливою

№	<i>English</i>	Ukrainian
	<i>home here; but if you become passionate and rude, Missis will send you away, I am sure [66: 74]</i>	дитиною, тоді, може, цей дім стане вам рідною домівкою. А якщо будете злою й нечемною, пані напевне вас вижене [68: 76]
25.	<i>esides, said Miss Abbot, God will punish her: He <u>might strike her dead in the midst of her tantrums</u>, and then where would she go [66: 75]</i>	Крім того, — докинула міс Ебот, — ще й Бог покарає її. <u>Смерть спостигне її, коли вона отак казитиметься</u> , а куди тоді піде її душа [68: 77]
26.	<i><u>Say your prayers</u>, Miss Eyre, when you are by yourself; for if you don't repent, something bad might be permitted to come down the chimney and fetch you away [66: 82]</i>	<u>Моліться</u> , міс Ейр, бо, коли ви не покаєтесь, нечистий спуститься через комин і забере вас [68: 84]
27.	<i>The red-room was a square chamber, very seldom slept in, I might say never, indeed, unless when a chance influx of visitors at Gateshead Hall rendered it necessary <u>to turn to account</u> all the accommodation it contained: yet it was one of the largest and stateliest chambers in the mansion [66: 85]</i>	У червоній кімнаті ніхто не жив, і ночували в ній дуже рідко чи, вірніше, майже ніколи, <u>хіба що коли</u> господарі Гейтсхед-холу не мали де розмістити численних гостей, проте то була одна з найбільших і найпишніших кімнат у будинку [68: 87]
28.	<i>A bed supported on massive pillars of mahogany, hung with curtains of deep red damask, stood out like a <u>tabernacle in the centre</u> [66: 91]</i>	Посередині, <u>наче церковна рака</u> , стояло ліжко з масивними стовпчиками з червоного дерева,

№	<i>English</i>	Ukrainian
		завішене пурпуровою заслоною [68: 93]
29.	<i>Mr. Reed had been dead nine years: it was in this chamber he breathed his last; here he lay in state; hence his coffin was borne by the undertaker's men; and, since that day, <u>a sense of dreary consecration</u> had guarded it from frequent intrusion [66: 97]</i>	Містер Рід помер дев'ять років тому; саме в цій кімнаті він сконав, тут він лежав у труні, звідси його винесли гробарі, і відтоді рідко хто заходив до червоної кімнати, <u>де сталася така жахлива подія</u> [68: 99]
30.	<i>Returning, I had to cross before the looking- glass; <u>my fascinated glance</u> involuntarily explored the depth it revealed [66: 97]</i>	Вертаючись, я пройшла перед дзеркалом і <u>мимохіть зазирнула</u> в його глибінь [68: 99]
31.	<i>I thought it like one of the tiny phantoms, half fairy, half imp, Bessie's evening stories represented as coming out of lone, ferny dells in moors, and <u>appearing before the eyes of belated travellers</u> [66: 99]</i>	Переді мною неначе була одна з тих безтілесних істот — напівфей-напівельфів, що в казках Бесі виходили пізньої доби з глухих, порослих папороттю боліт і <u>лякали подорожніх</u> [68: 101]
32.	<i>I <u>returned to my stool</u> [66: 101]</i>	Я <u>прожогом метнула</u> до канапи [68: 103]
33.	<i>Superstition was with me at that moment; but it was not yet her <u>hour for complete victory</u> [66: 103]</i>	В моє серце закрався забобонний страх, <u>але я ще не зовсім піддалася йому</u> [68: 105]

№	<i>English</i>	Ukrainian
34.	<i>My blood was still warm; <u>the mood of the revolted slave</u> was still bracing me with its bitter vigour [66: 106]</i>	Кров моя кипіла, в мені палала <u>невгамовна лють повсталого раба</u> [68: 108]
35.	<i>I had to stem a <u>rapid rush of retrospective thought</u> before I quailed to the <u>dismal present</u> [66: 106]</i>	На мене накотилося <u>ціле море спогадів</u> , і я одірвалася на якусь мить від <u>гнітючої дійсності</u> [68: 108]
36.	<i>All John Reed's violent tyrannies, all his sisters' <u>proud indifference</u>, all his mother's aversion, all the servants' partiality, turned up in my disturbed mind <u>like a dark deposit in a turbid well</u> [66: 112]</i>	Люта жорстокість Джона Ріда, <u>горда байдужість</u> його сестер, ворожість їхньої матері та несправедливість слуг — усе це повстало в моїй збентеженій душі, <u>мов той намул, що підіймається з dna колодязя</u> [68: 114]
37.	<i>My head still ached and bled with the blow and fall I had received: no one had reproved John for wantonly striking me; and because I had turned against him to avert farther irrational violence, <u>I was loaded with general opprobrium</u> [66: 114]</i>	Голова в мене все ще боліла, з ранки йшла кров. Ніхто не вичитав Джонові за те, що він ні за що мене вдарив, а коли я дала йому відсіч, бо не хотіла далі терпіти жорстоке збиткування, <u>усіх обурило моє зухвальство</u> [68: 146]
38.	<i>How all my brain <u>was in tumult</u>, and all my heart in insurrection! [66: 151]</i>	Мозок мій <u>гарячково працював</u> , серце кипіло [68: 153]
39.	<i>I could not answer the <u>inward question why I thus suffered</u>; now, at</i>	Я не могла дати відповіді на <u>невідступне болюче питання</u> : чому я так страждаю? Тепер, коли збігло

№	<i>English</i>	Ukrainian
	<i>the distance of I will not say how many years, I see it clearly [66: 154]</i>	стільки років, я усе розумію [68: 156]
40.	<i>I was a discord in Gateshead Hall: I was like nobody there; I had <u>nothing in harmony with</u> Mrs. Reed or her children, or her chosen vassalage [66: 156]</i>	Я зовсім не пасувала до Ґейтсхед-холу. Я була там усім як сіль в оці, <u>ніщо не єднало мене</u> ні з місіс Рід, ні з її дітьми, ні з її вірними слугами [68: 158]
41.	<i>Yet in what darkness, <u>what dense ignorance</u>, was the mental battle fought! [66: 156]</i>	Але ж у якій непроглядній пітьмі, <u>в якому глибокому невіданні</u> точилася ця душевна боротьба! [68: 158]
42.	<i>I know that had I been a sanguine, brilliant, careless, exacting, handsome, romping child--though equally dependent and friendless--Mrs. Reed would have endured my presence more complacently; her children would have entertained for me more of the cordiality of fellow-feeling; the servants would have been less prone to make me <u>the scapegoat of the nursery</u> [66: 157]</i>	Якби я була безжурна, обдарована, гарна, пустотлива дитина, — хай навіть залежна й самотня, — місіс Рід терпіла б мою присутність добродушніше, діти її ставилися б до мене прихильніше, по-дружньому, та й <u>челядь</u> не уїдалася б так на мене [68: 159]
43.	<i><u>Daylight began to forsake</u> the red-room; it was past four o'clock, and the beclouded afternoon was tending to drear twilight [66: 158]</i>	У червоній кімнаті <u>почала западати темрява</u> ; вже минула четверта година, і тьмянний день переходив у похмурий присмерк [68: 161]

№	<i>English</i>	Ukrainian
44.	<i>I heard the rain still beating continuously on the staircase window, and the wind howling in the grove behind the hall; <u>I grew by degrees cold as a stone</u>, and then my courage sank [67: 51]</i>	Дощ без упину порошав у вікно на сходах, а вітер завивав у парку за будинком. <u>Я вся задубіла з холоду</u> й почала занепадати духом [69: 48]
45.	<i>My habitual mood of humiliation, self-doubt, forlorn depression, <u>fell damp on the embers of my decaying ire</u> [66: 165]</i>	Звичайне почуття приниження, непевності, пригніченості <u>загасило останні жаринки мого гніву</u> [68: 167]
46.	<i>That certainly was a crime: and <u>was I fit to die?</u> Or was the vault under the chancel of Gateshead Church an inviting bourne? [66: 168]</i>	Адже ж це гріх! <u>А чи ж я готова до смерті?</u> І чи склеп під вівтарем гейтсхедської церкви такий уже привабливий притулок? [68: 170]
47.	<i>It must have been most irksome to find herself bound by a hard-wrung pledge to stand in the stead of a parent to a strange child she could not love, and to see an <u>uncongenial alien permanently intruded on her own family group</u> [66: 168]</i>	Місіс Рід, напевно, дуже неохоче виконувала вирвану в неї обітницю стати за матір нерідній і нелюбій дитині, її дратувало, <u>що в її домі живе зовсім чужа людина</u> [68: 170]
48.	<i><u>I doubted not and never doubted-- that if Mr. Reed had been alive he would have treated me kindly; and now, as I sat looking at the white bed and overshadowed walls--</u></i>	<u>Я завжди була певна, що, якби містер Рід був живий, він ставився б до мене добре, і тепер, коли я сиділа й дивилась на біле ліжко й повіті мороком стіни, час від часу</u>

№	<i>English</i>	Ukrainian
	<i>occasionally also turning a fascinated eye towards the dimly gleaming mirror--I began to recall what I had heard of dead men, troubled in their graves by the violation of their last wishes [66: 169]</i>	злякано поглядаючи в дзеркало, що тьмяно поблискувало в темряві, мені почало спливати на пам'ять усе, що я чула про покійників, потривожених у могилах, коли не виконується їхня передсмертна воля [68: 171]
49.	<i><u>I wiped my tears and hushed my sobs, fearful lest any sign of violent grief might waken a preternatural voice to comfort me, or elicit from the gloom some haloed face, bending over me with strange pity [66: 170]</u></i>	<u>Я перестала плакати</u> , щоб своїми розпачливими риданнями не збудити того, хто почав би втішати мене замогильним голосом і з невимовним жалем схилив би наді мною свою голову, осяяну фосфоричним світлом [68: 172]
50.	<i><u>My heart beat thick, my head grew hot; a sound filled my ears, which I deemed the rushing of wings; something seemed near me; I was oppressed, suffocated: endurance broke down; I rushed to the door and shook the lock in desperate effort [66: 172]</u></i>	<u>Серце в мене несамовито закалатало</u> , голова запашіла, як жар, я неначе чула лопотіння невидимих крил. Щось ніби підступило до мене. Мені здушило в грудях, я задихалась. Не тямлячи себе від страху, я кинулася до дверей і щосили заторгала ними [68: 174]
51.	<i><u>This idea, consolatory in theory, I felt would be terrible if realised: with all my might I endeavoured to stifle it--I endeavoured to be firm [67: 64]</u></i>	Я всіма силами <u>намагалася відігнати цю думку</u> , опанувати себе [69: 61]

№	<i>English</i>	Ukrainian
52.	<i>What is all this?" demanded another voice peremptorily; and Mrs. Reed came along the corridor, her cap flying wide, <u>her gown rustling stormily</u> [66: 172]</i>	Що сталося? — владно спитав чийсь голос; коридором ішла місіс Рід; чепець її колихався, сукня <u>погрозливо шелестіла</u> [68: 174]
53.	<i><u>I abhor artifice</u>, particularly in children; it is my duty to show you that tricks will not answer: you will now stay here an hour longer, and it is only on condition of perfect submission and stillness that I shall liberate you then [66: 177]</i>	<u>Я терпіти не можу хитрощів</u> , а надто дитячих, і мій обов'язок показати тобі, що всі твої штучки марні: ти сидітимеш тут іще одну годину, і я тебе випущу тільки тоді, коли ти зробишся зовсім слухняною і втихомиришся [68: 179]
54.	<i>Silence, <u>this violence is all most repulsive</u>: and so, no doubt, she felt it [66: 177]</i>	Цить! <u>Годі казитися!</u> Мені гидко <u>дивитись на тебе!</u> Вона справді почувала до мене огиду [68: 179]
55.	<i>Bessie and Abbot having retreated, Mrs. Reed, impatient of my now <u>frantic anguish and wild sobs</u>, abruptly thrust me back and locked me in, without farther parley [66: 180]</i>	Бесі та Ебот пішли собі, і місіс Рід, яку дратував <u>мій переляк і мої нестримні ридання</u> , увіпхнула мене в червону кімнату й замкнула двері; не сказавши більше ні слова [68: 182]
56.	<i>The next thing I remember is, waking up with a feeling as if I had had a <u>frightful nightmare</u>, and seeing before me a terrible red glare,</i>	Далі, пригадую, я прийшла до пам'яті, ніби після страшного кошмару; переді мною палахкотіло жахливе червоне полум'я, <u>що його</u>

№	<i>English</i>	Ukrainian
	<i>crossed with thick black bars</i> [66: 180]	<u>перетинали широкі чорні смуги</u> [68: 182]
57.	<i>I heard voices, too, speaking with a hollow sound, and as if muffled by a rush of wind or water: agitation, uncertainty, and an all-predominating <u>sense of terror</u> confused my faculties</i> [66: 182]	Я чула тихі голоси, неначе приглушені шумом водоспаду або вітру. Хвилювання, непевність і <u>всевладний страх</u> затьмарювали мою свідомість [68: 184]
58.	<i>In five minutes more the cloud of <u>bewilderment dissolved</u>: I knew quite well that I was in my own bed, and that the red glare was the nursery fire</i> [66: 184]	А ще за якісь п'ять хвилин <u>моє забуття зовсім розвіялось</u> : я знала, що лежу на власному ліжку в дитячій кімнаті і що червоне полум'я — то вогонь у каміні [68: 186]
59.	<i>I pronounced his name, offering him at the same time my hand: he took it, smiling and saying, <u>we shall do very well by-and-by</u></i> [66: 186]	Я назвала його й простягла йому руку; він узяв її, усміхаючись, і сказав: — <u>Скоро ми й зовсім одужаємо</u> [68: 188]
60.	<i>For me, <u>the watches of that long night passed in ghastly wakefulness</u>; strained by dread: such dread as children only can feel</i> [66: 188]	А я тої <u>нескінченно довгої ночі</u> не заснула й на хвилинку: мій зір, слух і розум були до краю напружені від страху — страху, що його здатні почувати тільки діти [68: 190]
61.	<i>I felt physically <u>weak and broken down</u>: but my worse ailment was an</i>	Я почувала себе <u>кволою й розбитою</u> , але найдужче мене

№	<i>English</i>	Ukrainian
	<i>unutterable wretchedness of mind: a wretchedness which kept drawing from me silent tears; no sooner had I wiped one salt drop from my cheek than another followed [66: 188]</i>	мучив <u>невимовний душевний біль</u> , що викликав у мене невпинні тихі сльози; я ще не встигала витерти зі щоки одну сльозинку, як за нею вже котилася друга [68: 190]
62.	<i>This <u>state of things</u> should have been to me a <u>paradise of peace</u>, accustomed as I was to a life of ceaseless reprimand and thankless fagging [66: 188]</i>	<u>Усе це</u> мало б видаватись мені <u>раєм</u> , — адже я звикла бути для всіх попихачем й вислуховувати з ранку до вечора нескінченні докори [68: 191]
63.	<i>I considered it <u>a narrative of facts</u>, and discovered in it a vein of interest deeper than what I found in fairy tales [66: 189]</i>	Я гадала, що в ній описані <u>справжні події</u> , і вона цікавила мене куди більше, ніж дитячі казки [68: 191]
64.	<i>Whereas, Lilliput and Brobdignag being, <u>in my creed</u>, solid parts of the earth's surface, I doubted not that I might one day, by taking a long voyage, see with my own eyes the little fields, houses, and trees, the diminutive people, the tiny cows, sheep, and birds of the one realm [66: 189]</i>	А от Ліліпутія й Бробдінгнег, <u>на мою думку</u> , справді існували, і я твердо вірила, що колись вирушу в далеку мандрівку й побачу на власні очі малесенькі поля, хатки, деревця, крихітних людей, маленьких корівок, овечок і птахів в однім королівстві [68: 191]
65.	<i>Yet, when this cherished volume was now placed in my hand--when I <u>turned over its leaves</u>, and sought in</i>	Але коли сьогодні я взяла в руки улюблену книжку й, <u>гортаючи її сторінки</u> , почала розглядати

№	<i>English</i>	Ukrainian
	<i>its marvellous pictures the charm I had, till now, never failed to find all was eerie and dreary [66: 193]</i>	малюнки, що завжди так мене чарували, усе здалося мені зловісним і похмурим [68: 195]
66.	<i>I closed the book, which <u>I dared no longer peruse</u>, and put it on the table, beside the untasted tart [66: 193]</i>	Я згорнула книжку, <u>неспроможна читати далі</u> , й поклала на стіл біля непеченого пирога [68: 195]
67.	<i><u>In the course of the morning</u> Mr. Lloyd came again [66: 194]</i>	<u>Того ранку</u> до нас знову навідався містер Лойд [68: 196]
68.	<i>Well, you have been crying, Miss Jane Eyre; can you <u>tell me what about</u>, have you any pain? [66: 196]</i>	А ви, я бачу, плакали, міс Джейн Ейр. <u>Ви не скажете мені чому?</u> Вам щось болить? [68: 198]
69.	<i>I never cried <u>for such a thing in my life</u>: I hate going out in the carriage [66: 198]</i>	Я зроду не плакала <u>через таку дурницю</u> . Я не люблю їздити в кареті! [68: 200]
70.	<i>Fearful, however, of losing this first and only opportunity of relieving my grief by imparting it, I, after a disturbed pause, <u>contrived to frame a meagre</u>, though, as far as it went, true response [66: 206]</i>	Проте я боялася пропустити цю першу й єдину нагоду поділитися своєю журбою і, зніяковіло помовчавши, <u>здобулася нарешті на коротку</u> , але правдиву відповідь [68: 208]
71.	<i>I cannot tell; Aunt Reed says if I have any, they must be a <u>beggarly set</u>: I should not like to go a begging [66: 206]</i>	Хто їх знає. Тітка Рід каже, що коли вони в мене й є, то це <u>жебраки</u> . А я не хочу жебракувати [68: 208]

№	<i>English</i>	Ukrainian
72.	<i>The child ought to have <u>change of air and scene</u>," he added, speaking to himself; "nerves not in a good state [66: 208]</i>	Дитині потрібно <u>нове місце</u> , — додав він сам до себе, — з нервами в неї не все гаразд [68: 210]
73.	<i>In the interview which followed between him and Mrs. Reed, I presume, <u>from after-occurrences</u>, that the apothecary ventured to recommend my being sent to school [66: 210]</i>	Як свідчать <u>подальші події</u> , аптекар, мабуть, відважився порадити місіс Рід віддати мене до школи [68: 212]
74.	<i>Missis was, she dared say, glad enough to get rid of such a tiresome, ill-conditioned child, who always looked as if she were watching everybody, and <u>scheming plots underhand</u> [66: 211]</i>	Думаю, пані навіть рада здихатися цієї вредної, неслухняної дитини. Вона неначе стежить за кожним <u>та щось замишляє</u> [68: 213]
75.	<i>Yes, responded Abbot; if she were a nice, pretty child, one might compassionate her forlornness; but one really cannot care <u>for such a little toad</u> as that [66: 211]</i>	Еге ж, — відказала Ебот, — була б це мила гарненька дитина, то таку можна й пожаліти в її недолі. А <u>таке гідке жабеня</u> хіба стане хто жаліти? [68: 213]
76.	<i>Little darling!--with her long curls and her blue eyes, and such a sweet colour as she has; just as if she were painted!--Bessie, I could fancy a <u>Welsh rabbit</u> for supper [67: 77]</i>	Вона така гарнесенька! Як намальована! Які в неї чудові довгі кучері, блакитні оченята і ніжні рожеві щічки!.. Бесі, а чи не приготувати нам собі <u>на вечерю грінок із сиром</u> ? [69: 74]

№	<i>English</i>	Ukrainian
77.	<i>Mrs. Reed surveyed me at times <u>with a severe eye</u>, but seldom addressed me: since my illness, she had drawn a more marked line of separation than ever between me and her own children [66: 216]</i>	Місіс Рід іноді окидала мене <u>суворим поглядом</u> , але дуже рідко зверталася до мене. Відтоді, як я заслабла, вона провела ще суворішу межу між мною й своїми дітьми [68: 218]
78.	<i><u>Not a hint, however, did she drop</u> about sending me to school: still I felt an instinctive certainty that she would not long endure me under the same roof with her; for her glance, now more than ever, when turned on me, expressed an insuperable and rooted aversion [66: 218]</i>	<u>Вона жодним словом не прохопилася</u> про те, що збирається віддати мене до школи, і все-таки я була певна, що вона недовго терпітиме мене у своєму домі: коли вона тепер дивилася на мене, в погляді її була глибока огида [68: 220]
79.	<i>Eliza and Georgiana, evidently acting according to orders, spoke to me as little as possible: John <u>thrust his tongue in his cheek</u> whenever he saw me, and once attempted chastisement [66: 218]</i>	Еліза й Джорджіана, напевне з її наказу, майже не розмовляли зі мною; Джон, побачивши мене, <u>показував мені язика</u> і одного разу підняв був на мене руку [68: 220]
80.	<i>I instantly turned against him, roused by the same <u>sentiment of deep ire and desperate revolt</u> which had stirred my corruption before, he thought it better to desist, and ran from me <u>tittering execrations</u>, and vowing I had burst his nose [66: 219]</i>	Та в мені знову <u>закипіли гнів і обурення</u> , і я одразу кинулась на нього; Джон злякався і втік, <u>лаючись та репетуючи</u> , що я розбила йому носа [68: 221]

№	<i>English</i>	Ukrainian
81.	<i>And when I saw that either that or my look daunted him, I had the <u>greatest inclination to follow up my advantage to purpose</u>; but he was already with his mama [66: 219]</i>	А коли побачила, що він злякався мого кулака чи, може, мого розлюченого вигляду, мене <u>охопило бажання скористатися зі своєї перемоги</u> . Та він утік до своєї мами [68: 221]
82.	<i>I heard him <u>in a blubbering tone commence the tale of how "that nasty Jane Eyre" had flown at him like a mad cat: he was stopped rather harshly</u> [66: 223]</i>	Я почула, <u>як він почав плаксиво жалітися їй</u> , що "ця бридка Джейн Ейр накинулася на нього, як скажена кішка", але мати суворо його урвала [68: 225]
83.	<i>I told you not to go near her; <u>she is not worthy of notice</u>; I do not choose that either you or your sisters should associate with her [66: 224]</i>	Щоб я більше й слова не чула про неї, Джоне! Адже я заборонила тобі підходити до неї. <u>Вона негідна твоєї уваги</u> . Я не хочу, щоб ти і твої сестри знали з нею [68: 247]
84.	<i>They are <u>not fit to associate with me!</u> [66: 224]</i>	То <u>ви негідні знатися зі мною!</u> [86: 247]
85.	<i>What? said Mrs. Reed <u>under her breath</u>: her usually cold composed grey eye became troubled with a look like fear; she took her hand from my arm, and gazed at me as if she really did not know whether I were child or fiend [66: 225]</i>	Що-о? — <u>ледь чутно</u> спитала місіс Рід; в її завжди холодних, спокійних сірих очах промайнуло щось схоже на переляк, вона пустила мою руку й витріщилася на мене, ніби не розуміла, хто я така — дитина чи диявол? Та я вже не могла спинитись [68: 228]

№	<i>English</i>	Ukrainian
86.	<i>Bessie <u>supplied the hiatus by a homily of an hour's length</u> [66: 12]</i>	Зате Бесі цілу годину <u>читала мені нотацію</u> [68: 12]
87.	<i><u>She proved beyond a doubt that I was the most wicked and abandoned child ever reared under a roof</u> [66: 231]</i>	<u>Доводячи переконливими доказами</u> , що світ іще не бачив такої злої й розбещеної дитини, як я [68: 233]
88.	<i>From every enjoyment I was, of course, excluded: <u>my share of the gaiety</u> consisted in witnessing the daily apparelling of Eliza and Georgiana, and seeing them descend to the drawing-room, dressed out in thin muslin frocks and scarlet sashes, with hair elaborately ringletted [66: 234]</i>	Я, звичайно, не брала участі в усіх цих веселощах; <u>я могла тільки милуватися щодня</u> , як чепурилися Еліза й Джорджіана і як вони потім спускалися у вітальню, вбрані в муслінові сукні з червоними поясами, стріпуючи гарними кучерями [68: 236]
89.	<i>To speak truth, I had <u>not the least wish to go into company</u>, for in company I was very rarely noticed [66: 236]</i>	Правду кажучи, <u>мені зовсім не хотілося</u> йти до гостей, бо гості місіс Рід мене майже не помічали [68: 238]
90.	<i><u>I should have deemed it a treat to spend the evenings quietly with her, instead of passing them under the formidable eye of Mrs. Reed, in a room full of ladies and gentlemen</u> [66: 236]</i>	<u>Я б охочіше сиділа увечері з нею</u> , ніж під грізним наглядом місіс Рід у кімнаті, повній чужих чоловіків і жінок [68: 238]
91.	<i>To this crib I always took my doll; <u>human beings must love something</u>,</i>	Я завжди лягала в ліжко з лялькою; людина повинна щось

№	<i>English</i>	Ukrainian
	<i>and, in the dearth of worthier objects of affection, I contrived to find a pleasure in loving and cherishing a faded graven image, shabby as a miniature scarecrow [66: 241]</i>	любити, <u>тож за браком когось кращого</u> я ніжно любила цю стару побляклу ляльку, схожу на маленьке опудало [68: 243]
92.	<i>And then, for lack of other occupation, I fell to breathing on the frost-flowers with which the window was fretted [66: 243]</i>	<u>Знічев'я</u> я почала хукати на морозяні візерунки, якими було розписане вікно [68: 245]
93.	<i>I might look out on the grounds, where all was still and petrified under the influence of a hard frost [66: 244]</i>	<u>Я виглянула надвір</u> , де все застигло нерухомо від лютого морозу. [68: 247]
94.	<i>I gave another tug before I answered, for I wanted the bird to be secure of its bread: the sash yielded; I scattered the crumbs, some on the stone sill, some on the cherry-tree bough, then, closing the window, I replied- No, Bessie, I have only just finished dusting [66: 249]</i>	Перш ніж відповісти, <u>я знов шарпнула раму</u> , бо дуже хотіла нагодувати пташку; рама подалась, я насипала крихот на кам'яному карнизі й на вишневій гілці і, зачинивши вікно, відповіла - Ні, Бесі, я щойно скінчила витирати порох [68: 251]
95.	<i>I was spared the trouble of answering, for Bessie seemed in too great a hurry to listen to explanations; she hauled me to the washstand, inflicted a merciless, but happily brief scrub on my face and</i>	<u>Відповідати мені, хвалити Бога, не довелося</u> : Бесі, видно, було ніколи вислуховувати мої пояснення; вона потягла мене до умивальника, немилосердно, хоч, на щастя, швидко, вишарувала мені руки й

№	<i>English</i>	Ukrainian
	<i>hands with soap, water, and a coarse towel [66: 253]</i>	лице водою, милом та цупким рушником [68: 255]
96.	<i>For nearly three months, I had never been called to Mrs. Reed's presence; restricted so long to the nursery, the breakfast, dining, and drawing-rooms were become for me awful regions, on which it <u>dismayed me to intrude</u> [66: 253]</i>	Вже майже три місяці місис Рід не кликала мене до себе; я цілими днями сиділа в дитячій кімнаті, а до їдальні й вітальні <u>боялася навіть заходити</u> [68: 255]
97.	<i>I feared to return to the nursery, and feared to go forward to the parlour; ten minutes <u>I stood in agitated hesitation</u>; the vehement ringing of the breakfast-room bell decided me [66: 263]</i>	Я боялася і повернутись до дитячої кімнати, і ввійти до їдальні; <u>хвилин десять я нерішуче топталася</u> під дверима й наважилась їх відчинити, лише коли в їдальні голосно задзеленчав дзвінок [68: 265]
98.	<i>I looked up at a black pillar! such, at least, appeared to me, at first sight, the straight, narrow, sable-clad shape standing erect on the rug: <u>the grim face at the top was like a carved mask, placed above the shaft by way of capital</u> [66: 264]</i>	Я звела очі на чорну колону — такою, принаймні на перший погляд, видалась мені пряма, тонка, вбрана в чорне постать, що височіла на килимку перед каміном; <u>лице було насуплене</u> та схоже на кам'яну маску, яка вінчала ту колону, мов капітель [68: 266]
99.	<i>She put her linen in order for her in the presses, and taught her <u>to keep</u></i>	Вона впорядкувала її білизну в шафах і навчила <u>спостерігати</u> за

№	<i>English</i>	Ukrainian
	<i><u>an eye</u> on the butcher when he brought the meat [67: 41]</i>	м'ясником, коли він приносив м'ясо [69: 39]
100.	<i>Not being in a condition to remove his doubt, I only <u>cast my eyes down</u> on the two large feet planted on the rug, and sighed, <u>wishing myself far enough away</u> [66: 271]</i>	Я не сміла перечити йому і тільки зітхнула, <u>дивлячись</u> на його ножиська, які він простяг на килимку, — <u>мені хотілося втекти від нього світ за очі</u> [68: 274]

RESUME

The work focuses on identifying and translating English-language stable expressions in fictional texts and rendering them into Ukrainian using OPUS sub-corpora as the primary source. Stable complexes, which include idioms and collocations, are culturally and linguistically significant units. Their translation poses challenges due to their fixed nature and cultural nuances.

The paper's relevance lies in addressing the need for accurate and culturally appropriate translation of these complexes, which are prevalent in literary works. The research aims to analyze English stable complexes, study their cultural context, and develop methods for their effective translation into Ukrainian.

The work examines and categorizes fixed expressions in English within fictional texts. It investigates the cultural and linguistic backgrounds of these expressions and suggests strategies and approaches for translating them into Ukrainian. The proposed methods are tested on materials from the OPUS sub-corpora. The research employs a range of techniques, including comparative-typological, semantic, and pragmatic analysis, to offer a deeper understanding of the translation process. The study concludes with practical recommendations for both translators and researchers, highlighting the significance of preserving cultural and linguistic nuances in translation.

Key words: stable complexes, idioms, terminology, phraseology, fictional discourse, collocations, translation, OPUS sub-corpora, cultural context, linguistic analysis.